

ספר ויען שמואל

חלק עשרים - שנת התשע"ז

שאלות ותשובות

מחכמי הדור ואברכי כולל שו"ת ויען שמואל

שע"י ישיבת "כסא רחמים" ספרדית

ע"ש הצדיק המנוח, איש חיל רב פעלים,

החה"ש והכולל כה"ר

רבי שמואל שאול עידאן זצ"ל

מייסד ומנהל ישיבתנו בארץ הקודש

ולרגל יום פקודת שנתו יוצא ספר זה בס"ד.

ויה"ר שיהיה מזה נחת רוח לנשמתו הקדושה

נדפס בשנת: והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך (תשע"ז) לפ"ק

הרה"ג רבי יהודה ברכה שליט"א

מחבר הספרים ברכת יהודה ועוד

בס"ד ניסן תשע"ז

זמן ברכת הדלקת נרות שבת

סימן א¹.

מצוה רבה לעורר את הנשים לקבל את השבת בשעת ההדלקה

מביא מאי דאיפלגו קמאי בדעת בה"ג האם מקבלים את השבת בהדלקה או בברכה

(א) נודע בשערים המצוינים בהלכה מ"ש בה"ג (בהלכות חנוכה) שהמדליק נר חנוכה ונר שבת, תחילה מדליק נר חנוכה, דאי אדליק שבת ברישא, איתסר ליה. ובספר שבולי הלקט (ענין שבת נט) כתב וז"ל, יש אנשים שמדליקין הנר בפתיחה, ואחר שבירכו והדליקו הנר, משליכין הפתיחה לארץ, וגם בה"ג אוסר להדליק נר חנוכה אחר נר שבת, ותימה לה"ר בנימין שאם תאמר שהברכה חשובה קבלת שבת, א"כ יהא אסור להדליק. ע"כ. ומרן הב"י (ס' רסג) השיב על טענה זו, וז"ל ונראה שאפשר לומר שדעתם דבהדלקת הנר היא הקבלה, וכדברי בה"ג, וכל נרות שמדליק לכבוד שבת כחד חשיבי ושרו, מה שאין כן בכביית פתילה שהדליקו בה. ע"ש. ומבואר מזה שלדעת הבה"ג קבלת השבת היא בהדלקה ולא בברכה, וכן

מבואר במרדכי (שבת ס' רצג), ובראבי"ה (ס' קצט), שמקבלים את השבת רק בסיום ההדלקה, ולא בסיום הברכה. (וצ"ע במה שכתב בספר כה"ח ס"ק סב, ועיין בספר מאמ"ר סק"ד. ודו"ק).

אולם חזי הוית בתשובות הגאונים שערי תשובה (ס' צא) שכתב: תשובה לרב האי גאון, וששאלתם אם יש לבעל הבית להדליק נרות הרבה בערב שבת, האם יברך על הראשון או על האחרון, ואם יברך על הראשון, איך ידליק לאחר שקיבל שבת עליו, ואם על האחרון, נמצא שמברך לאחר מעשה² והשיב, כולי האי דוקיא ליכא בהאי מילתא ולא צריכא, דא"כ ליכא לאדלוקי טפי מן הדא, ומעשים בכל יום דמדליק כל מאן דבעי. ועוד דלטעמייכו אי שביתה הויה עם הברכה, לית לה לאדלוקי

¹ **תשובת** הגאון הכותב שליט"א הגיעה למול עיני סמוך להדפסה מסיבות שונות (על אף שהרה"כ שלח מוקדם) ורק אז ראיתי את ארכה, וההארות במשנתו של מרן רבנו שליט"א, ומ"מ משנה לא זזה ממקומה מפני כבוד הכותב ורוחב הנושא. העורך ס"ט.

² **וממה** שכתב רב האי גאון בלשון השאלה "ואם על האחרון, נמצא שמברך לאחר מעשה" רואים שאין כאן חשש של ברכה לבטלה, משום שהוא מצוה מתמשכת, דאם לא כן, עדיפא מיניה הוה ליה למימר, דאם על האחרון, נמצא שמברך ברכה לבטלה [א"ה. לענ"ד אפשר שזו כוונתו, שמברך לאחר מעשה, והויה ברכה לבטלה ע"ה **אלעד עידאן** ס"ט]. אלא ע"כ למימר שסבר שאין בזה חשש ברכה לבטלה. והיה מקום לומר דאיהו סבר כשיטת הפר"ח (יו"ד ס' יט) שאם מברך

ואפילו חדא. ומנהגא הכי הוא, בעוד היום מדליקין כמה דניחא להון ומתקני להו, וטאפו משחא בשרגא אי צריכי, וכדמטי עם חשיכה, בהרי דקא מתקני בשרגא, או דטאפו בהו קלי משחא, מברכין, ולאחר מדלו ידיהו ושובתין. ולא דייקי בהאי דיוקא דעובר לעשייתן. ואע"ג דאי בריך ברישא, ולא מקבל עליה שביתה עד דמתקן לכולהו שרגי, לא מחייב בשביתה עד דמתקן לכולהו שרגי, והוי ברכה עובר לעשייתן, ושפיר דמי. ע"כ. ונראה ביאור דבריו שלא צריך לדקדק לברך לפני ההדלקה, אלא כל שעסוקים עדיין בהדלקה, שפיר דמי לברך על כך, כל שהברכה וההדלקה כלין בבת אחת. ואף שבשו"ת אבן ישראל (חלק ח סי' כא ד"ה אולם) למד בדעת הגאונים הנ"ל, שיש לברך לאחר ההדלקה, וכן הבינו הגרי"ח סופר שליט"א בספר מנוחת שלום (חלק ח סי' ז אות א), ובספר להדליק ולברך (ענף ד אות יב). הפשט לא יופשט. וכן פירש בשו"ת יחו"ד (חלק ב סי' לג בהערה ב). וכ"כ עוד בספרו מאור ישראל חלק ג הנקרא טבעת המלך (פרק ה מהלכות שבת הלכה א ד"ה אמנם). ע"ש. [וע"ע מ"ש בזה בשו"ת יבי"א חלק ב חאו"ח סי' טז אות ז. ע"ש]. וע"ע בספר בני ציון ליכטמן (סי' רסג ס"ק יא). ודו"ק.

והשתא מה שטען בספר שבולי הלקט (שם) וא"ת האי עובר לעשייתן לאפוקי אחר עשייתן דלא, אבל בשעת עשייתן יכול לברך, והאי נמי יכול לברך בעוד שמדליק, ונמצאת ברכה והדלקה כלין בבת אחת ושובת מיד, מ"מ לא מצינו שדחקו חכמים דוחק בזה

וכו'. ע"כ. הנה אם היה רואה שעצה זו נכתבה ע"י רב האי גאון, היה שש ושמת לקראתה. אלא דאיהו שסבר שלא מקבלים את השבת בהדלקה, לפיכך מיאן בעצה זו, אולם לדעת בה"ג ורב האי גאון שדבריהם דברי קבלה, הסוברים שמקבלים את השבת בהדלקה, שפיר יש מקום לעצה זו. עיין ודו"ק.

ובדור יותר מאוחר נהגו בכמה מקומות לברך לאחר ההדלקה, וכמ"ש בספר הנייר (הלכות שבת ביני הדלקה והטמנה דף מד) לאחד מבעלי התוס' שיצא בזמן האחרון מכ"י וז"ל, הנשים שלנו שנהגו שלא לברך על נר שבת עד אחר שהדליקה פתילה האחרונה, הדין עמהם, וכשר הדבר בעיני האלהים וכו'. לשון רבינו יצחק. [הובא בספר מנוחת שלום (חלק ח סי' ז אות ב), ושם פירש דרבנו יצחק, מר ניהו ר"י הזקן בעל התוס'. והן אמת כי בטור כתב בשם בעלי התוס' שהם פליגי על בה"ג (וע"ע בר"ן שבת י. ד"ה ומדאמרי' ודו"ק), אולם לא מצאתי היכן כתבו זאת התוס', וכן העיר מזה בדרישה (אות א) וז"ל, יגעתי ולא מצאתי בתוס' שלנו. ע"כ]. הרי לפנינו שמנהג קדום עוד מימי רבותינו הראשונים לברך לאחר ההדלקה. [גם בתוס' ר"י הזקן על הגמ' בשבת (כג:) כתב כדברי ר"ת בספר הישר הנז' לקמן בסמוך, ומבואר מזה שהבין בדעת הבה"ג שכבר בברכה מקבלים את השבת, ולפ"ז ע"כ שיש לברך לאחר ההדלקה, שאם יברכו לפני כן, הרי יאסר להדליק. אולם הגאון הנאמ"ן שליט"א העיר שתוס' ר"י הזקן הנדפסים בש"ס וילנא אינם לו אלא לרבינו אברהם מן ההר כידוע,

בתכ"ד למעשה, לית לן בה. אולם מסתמות הדברים שלא זכר לענין של תוך כדי דבור, נראה שבכל אופן אין בזה חשש ברכה לבטלה.

ובכמה מקומות מזכיר את הרמב"ם. הובא בספר עט הזמיר עמוד רכד]. גם בספר התדיר לרבנו משה ב"ר יקותיאל מרומי (עמוד קצו) כתב ומדליק ומברך. (הובא בספר עלי הדס עמוד קצו, ובירחון אור תורה כסלו תשע"ג עמוד רכב). ונראה הטעם לכך משום שסבר שמקבלים את השבת בברכה.

ונראה הטעם שלא חששו הכא לענין של עובר לעשייתו, משום שהכא אינו אלא לכתחלה (שהרי אין בזה חשש ברכה לבטלה, וזאת מאחר דהויא מצוה מתמשכת, א"נ שמאחר וא"א לברך לפני כן, שהרי בזה מקבלים את השבת, ובכח"ג שפיר דמי לברך לאחר ההדלקה, ויתבארו הדברים בארוכה בסי' הבא).

והנה ר"ת בספר הישר בחלק השו"ת (סי' מח אות ו) כתב לדחות את דעת מי שסבר שאין לברך על הדלקת נרות שבת, ממה שכתב הבה"ג (בהלכות חנוכה) שהמדליק נר חנוכה ונר שבת, תחילה מדליק נר חנוכה, דאי אדליק שבת ברישא, איתסר ליה. מוכח מזה שהוא מברך, שאם אין ברכה, קבלה מניין. ע"ש. הובא בספר אור זרוע (דיני ערב שבת סי' יא). ומבואר מזה שהבין בדעת הבה"ג שכבר בברכה מקבלים את השבת, ולפ"ז ע"כ שיש לברך לאחר ההדלקה, שאם יברכו לפני כן, הרי יאסר להדליק. וכן הבין בדבריו בשו"ת אבן ישראל (שם). [או שסבר שיש לברך תוך כדי ההדלקה, וכנ"ל בדברי רב האי גאון]. ואף שהיה מקום לדחות ולומר שלעולם קבלת שבת היא רק לאחר סיום ההדלקה, אלא דאתא למימר שאם אין ברכה, קבלה על ההדלקה מניין. מ"מ מאחר ומבואר

בדברי ר"י הזקן שהיה בן דורו, שסבר שמקבלים את השבת בברכה, הכי עדיף לן לפרש בדבריו.

ואף בספר תשב"ץ קטן (סי' יד) כתב בשם רבנו פרץ דלא מועיל תנאי רק לבני ביתו, אבל האשה עצמה המדלקת אסור לה לעשות שום מלאכה אחר שהדליקה, דכיון שברכה על הנר, אין לך קבלה גדולה מזו, ואין מועיל תנאי. ע"ש. הובא בכל בו (סי' לא דף כה ע"ג). [בספר בני ציון ליכטמן סי' רסג ס"ק יט ציין שכ"כ הסמ"ג והאו"ז דלא מהני תנאי כלל]. ונראה מזה שכבר בהדלקה מקבלים את השבת, ולפ"ז ע"כ למימר דאיהו סבר שמברכים לאחר ההדלקה. וכן למד כן בדבריו בשו"ת אבן ישראל (שם). [והב"י שלא עלה על לבו פירוש זה, צריך לומר שהבין במה שכתב אבל האשה עצמה המדלקת אסור לה לעשות שום מלאכה אחר שהדליקה, דכיון שברכה על הנר, אין לך קבלה גדולה מזו, ר"ל שהדלקה הנעשית עם ברכה היא קבלת שבת, אולם כל זה נעשה רק לאחר שסיימו את ההדלקה. (והוא כמו שהעירו בדברי ר"ת הנ"ל). וכן ביאר את דברי הב"י בספר בני ציון ליכטמן (אות יז). איברא בהגלות נגלות דברי הקדמונים, נמצא שדברי הר"פ הם כפשוטם שמיד לאחר הברכה מקבלים את השבת, ולפ"ז ע"כ למימר שמדליקים את הנר קודם לכן. ובפרט שר"פ הינו מבעלי תוס', ומסתמא ידע מדעת ר"י הזקן שהיה ראש לבעלי התוס', וכוונתו. ומה שהביא הכל בו לפני כן את מ"ש הרמב"ם שמברך ואח"כ מדליק, אפשר שהבין בדעת רבנו פרץ דאיהו פליג על הרמב"ם בזה. ושור' שכן פירשו בדעת רבנו פרץ בספר משחא דרבנותא (סעיף ה), ובספר מטה יהודה (סק"ב). ע"ש. ולפ"ז מה

שציין בשו"ת יחו"ד (חלק ב סי' לג בהערה ב) לכל בו דאיהו מכת הסוברים שיש לברך לפני ההדלקה, אינו מוכרח]. ועכ"פ אף אם לא נקבל שכן דעת ר"ת ור"פ, מ"מ דברי ר"י הזקן ברור מיללו, שמקבלים את השבת אף בברכה.

והנה בספר הרוקח (סי' קכח) כשהביא את דעת בה"ג, כתב וז"ל, נר חנוכה ונר שבת, ידליק תחילה נר חנוכה ואח"כ נר שבת, שאם הדליק נר של שבת יהיה אסור להדליק נר חנוכה, שכבר קיבל עליו את השבת "דדמי להא דאמר בעירובין בשלהי בכל מערבין, שאין קידוש כוס ביום הכיפורים". עכ"ל. והיינו דהתם איתא בדף מ ע"ב, שבכל המועדים מברכים שהחיינו בקידוש על הכוס, אבל ביום הכיפורים שאין קידוש על הכוס, ומברכים שהחיינו בלי כוס, "כיון דאמר זמן קבלה עליה" ליום הכיפורים "ואסר ליה", דהיינו שאפילו מבעוד יום לפני השקיעה, כשמברך שהחיינו על יום הכיפורים, כבר קיבל עליו את היום, ואסור בכל חמשת עינויים, והיינו שעצם הברכה שבירך על היום הבא, היא מחילה עליו את עצם קדושת היום, וחל עליו יום הכיפורים לכל דבר, ואז יהיה אסור לו לשנות את הכוס אם יברך על הכוס, ולכן מברכים שהחיינו בלי כוס. ומינה שאף לגבי הברכה על הדלקת נרות שבת, כשמברך על ההדלקה, כבר חלה עליו קדושת שבת (לדעת הבה"ג שמקבלים את השבת בהדלקה), ויהיה אסור להדליק את הנרות. וכ"כ מדנפשיהו בשו"ת תורת רפאל (דף יא ע"ג), ובספר תורת חיים (סי' רסג ס"ק כט), ובספר ערוך השלחן (שם סעיפים טז, יח). הובאו בספר להדליק ולברך (ענף ג אות ב). וע"ש עוד מה שציין בזה.

ולפי מ"ש בספר שם הגדולים (ערך רבינו אלעזר אות ריט) שרבינו אלעזר בעל הרוקח הוא תלמיד רבי יהודה החסיד, ורבו של ר"י החסיד הוא תלמיד ר"י הזקן בעל התוס' (וכמ"ש בספר שם הגדולים בערך רבינו יהודה החסיד אות כט), לפ"ז מובנים דבריו כמין חומר, שמאחר ובספר הנייר הנ"ל כתב בשם רבנו יצחק שהנשים שלנו שנהגו שלא לברך על נר שבת עד אחר שהדליקה פתילה האחרונה, הדין עמהם, וכשר הדבר בעיני האלהים וכו'. ובספר מנוחת שלום (שם) פירש דמר ניהו ר"י הזקן בעל התוס'. יוצא א"כ דבשיטת רבו אמרה, שסבר שמקבלים את השבת בברכה על ההדלקה. עיין ודו"ק.

ובזמן יותר מאוחר (בזמן מהרי"ו שחי בדור של סוף הראשונים) מצאו פשרה לצאת יד"ח כל השיטות (גם שיהיה עובר לעשייתן וגם לברך לאחר ההדלקה) והוא שמדליקים הנרות ואח"כ משימים ידיהם פרושות נגד הנרות, ואז מברכין, ואח"כ מסלקים ידיהם. [ולפ"ז יוצא דמה שכתב מהר"י וייל "שמקצת נשים" נוהגים שמדליקים הנרות ואח"כ משימים ידיהם פרושות נגד הנרות, ואז מברכין, דהוא רק לגבי ענין שימת הידים נגד הנרות, אך עצם הענין של ברכה לאחר ההדלקה (משום שמקבלים את השבת בברכה), הוא מנהג קדום מזמן בעלי התוס']. (אולם דעת הגרי"ח בספר מקבציאל שמה שנהגו לשים את היד בפני הנר, הוא ליפוי כח בעלמא, הובא בסי' הבא באות יד).

נמצינו למדים, כי רבים וטובים סוברים שלדעת בה"ג מקבלים את השבת כבר בברכה על ההדלקה. ומרן הב"י שלא נגלו לפניו חלק מהספרים הנ"ל, שהיו עדיין בכ"י, לא עלתה על דעתו לפרש בדעת הבה"ג דאיהו סבר

שמקבלים את השבת אף בזמן הברכה. אולם השתא בהגלות נגלות דברי הקדמונים הנ"ל, שפיר יש לפרש כן בדעתו. עיין ודו"ק. ונודע מ"ש מרן החיד"א זצ"ל בספר שם הגדולים (מע' ספרים ערך אגודה אות טז) וז"ל, וזה הכלל למעין בדורות אלו, כי מלאה הארץ ספרי רבונותא בתראי, וכמעט לא הניחו מקום, ואם יענין בדברי הראשונים והמחברים הקדמונים ובחידושי הראשונים אשר בחסד עליון נדפסו מהם בדורות אלו, ודאי על הרוב ימצא די השיב לפלפולי ודיני האחרונים וכו', ואז ילך בטח בדברי האחרונים, מאחר כי עמד על שרשן של דברים, והנה אחז בקרנות ודרך תבונות. ע"ש. ואף שאר ספרים שנדפסו בזמנו, כדוגמת ספר הרוקח וכיו"ב, לא שת לבו לדקדק בדבריהם שמקבלים את השבת בעת שמברכים על הנרות. ונודע מ"ש בשו"ת יבי"א (חלק ו חאור"ח סי' כו) שאם מרן היה רואה את תשובת הרמב"ם, הוה הדר ביה. ע"ש. ושנה פרקו בחלק י (תחומ"מ סי' א). ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין.

ועי"פ האמור יש להשיב על מה שתמה הגאון הנאמ"ן שליט"א בקובץ ויען שמואל (כרך יט עמוד קמה) על דעת הגרי"ח סופר שליט"א בספר מנוחת שלום (חלק ח סי' ז) במה שכתב לקיים את מנהג אמותינו שנהגו לברך לאחר

ההדלקה, וכפי שכתב בספר בא"ח ועוד. וזאת מטעם שיש בזה כמה ספקות, חדא שמא הלכה כדעת הבה"ג שסבר שכך תיקנו חז"ל להדליק ואח"כ לברך וכו'. ע"כ. שמעולם לא אמר בה"ג להדליק ואח"כ לברך, ורק שבהדלקה מקבלת עליה שבת, ולעולם הברכה היא לפני ההדלקה. ע"ש. אולם לפי האמור נראה כוונת הגרי"ח סופר פשוטה, והיא לדעת הבה"ג כפי שלמדו את דבריו ר"י הזקן ומהרי"ו והרמ"א הנ"ל, שמקבלים את השבת בברכה על הדלקת נרות שבת.

נמצא א"כ דמה שנהגו אמותינו לברך לאחר ההדלקה, הטעם לכך משום שחששו לדעות הסוברים שמקבלים את השבת בברכת ההדלקה, וכן מבואר בספר מחבר"ר (סי' רסג אות ד), ובספר בא"ח (שנה ב' פרשת נח הלכה ח), ובספר כה"ח (סי' רסג אות לד), ועוד. [וחשש ברכה לבטלה ליכא בזה, משום דהויא מצוה נמשכת, ועוד שע"י שפורסים את היד לפני הנרות, הוי עובר לעשייתן, וכמ"ש הרמ"א. וכן ראיתי בספר בני ציון ליכטמן (סי' רסג ס"ק יא) שהאריך לבאר את מנהג אמותינו, שחששו למ"ד שמקבלים את השבת בברכת ההדלקה, וחשש ברכה לבטלה ליכא בזה. ע"ש. (ואם היה רואה את דברי בעלי התוס' הנ"ל ועוד, היה שש ושמח לקראתם) ודפח"ח].

מרן השו"ע חשש לדעת בה"ג

שמקבלים את השבת בברכה, ועכ"פ בסיוס הברכה (לכל הדעות), והן אמת כי רבים וטובים חלקו על בה"ג בזה, הובאו בב"י בסי' רסג³,

(ב) **נמצינו** למדים דאיפלגו קמאי בהבנת דעת הבה"ג האם מקבלים את השבת בהדלקה או בברכה, ורבים וטובים נקטו

³ ודע כי הר"ן בפרק במה מדליקים (י:): חיזק את דברי הבה"ג. ע"ש. ומ"ש בחידושי הר"ן שבת (כג:): לדחות את דברי בה"ג, כבר נודע מ"ש מרן ורבנן שחידושי הר"ן על שבת אינם להר"ן, הבאתי דבריהם בשו"ת ברכת יהודה (חלק ב חאור"ח סי' נג בהערה 1). ע"ש. ומעתה מה שכתב בשו"ת יחוד"ד (חלק ב סי' לג) שהר"ן חולק על בה"ג, אין זה מכוון,

מ"מ מרן הב"י חשש לדעתו בזה, כי הנה בסי' רסג סעיף י כתב וז"ל, לבעל הלכות גדולות, כיון שהדליק נר של שבת, חל עליו שבת ונאסר במלאכה, וע"פ זה נוהגות קצת נשים, שאחר שברכו והדליקו הנרות, משליכות לארץ הפתילה שבידן שהדליקו בה, ואין מכבות אותה. ויש אומרים שאם מתנה קודם שמדליקה שאינה מקבלת שבת עד שיאמר החזן ברכו, מועיל. ויש אומרים שאינו מועיל לה. ויש חולקים על בעל הלכות גדולות ואומרים שאין קבלת שבת תלוי בהדלקת הנר אלא בתפלת ערבית, שכיון שאמר החזן ברכו, הכל פורשין ממלאכתם, ולדידן כיון שהתחילו מזמור שיר ליום השבת, הוי כברכו לדידהו. הגה והמנהג שאותה אשה המדלקת מקבלת את השבת, אם לא שתתנה תחלה, ואפילו תנאי בלב סגי, אבל שאר בני הבית מותרין עד ברכו. עכ"ל. ולכאורה מזה שהביא את החולקים על בה"ג בשם י"א, נראה דאיהו פסק כוותיהו, משום דהוי כמו י"א וי"א, דקיי"ל דהלכה כהי"א, אולם יש לדחות דשאני הכא שלא הזכיר את שיטת הבה"ג בשם י"א, אלא כתב לבה"ג כיון וכו', ואף לגבי שיטתו הזכיר לישנא די"א וי"א, ומ"ש ולדידן כיון שהתחילו מזמור שיר ליום השבת, הוי כברכו לדידהו (וכן נראה שלמדו מזה בשו"ת משפטי צדק סי' לו, ובספר שו"ג בס"ס תרעט, ובשו"ת לב חיים חלק ג סי' נז, שדעת מרן להקל בזה. וכ"כ בשו"ת יבי"א ח"ב חאו"ח סי' טז אות ג), אולם י"ל דזה קאי אליבא דהחולקים, וכן העיר מזה בשו"ת תפארת יוסף (סי' ס). ע"ש. ועכ"פ אף לדידהו, יש להחמיר בזה, שהרי בסי'

תרעט כתב הב"י דלענין מעשה נראה לי דמדליק של חנוכה תחלה, דאף לדברי החולקים על בה"ג, אם רצה להדליק של חנוכה תחלה רשאי. וכן פסק בשו"ע. (וע"ע מ"ש בזה בספר חזו"ע חנוכה עמוד קעד הלכה א. ובמ"ש בספר חזו"ע שבת א' עמוד קצ, עמוד קצב, ועמוד קצג בד"ה ודע. ודו"ק). והפוסקים הנ"ל דברו על תפלת מנחה, שרשאים להפליג לאחר ההדלקה, אך לגבי עשיית מלאכה, י"ל שאף הם יודו שיש להחמיר בזה. עיין ודו"ק. ומעתה אף הנוהגות לברך לפני ההדלקה, מ"מ מצוה רבה לקבל את השבת מיד בתום ההדלקה, שהרי אף מרן חשש לדבריו בסי' תרעט [והסכים לזה בשו"ת יבי"א חלק ב חאו"ח סי' טז אות ד]. והמתבונן היטב בדברי הפוסקים שעליהם הסתמך בשו"ת יבי"א, שפסקו שיש לברך לפני ההדלקה, יראה דאינהו סברי שמקבלים את השבת מיד לאחר סיום ההדלקה. וכמבואר בדעת הגר"י פלאגי זצ"ל בספר יפה ללב (חלק ו אות א, ובדפו"ח חלק ג אות כח) שכתב שהעיקר לברך קודם ההדלקה, דאם תברך אח"כ, צ"ל "על הדלקת נר של שבת" ולא "להדליק". ואם משום דאם תברך קודם, קבלה לשבת, בתר כוונה אזלינן, ודעתה היא שאינה מקבלת שבת עד אחר ההדלקה. ע"כ. ובשו"ת יבי"א (חלק ב חאו"ח סי' טז אות טו) כתב שדבריו היו לי למשיב נפש. הרי לפנינו דאף דאיהו סבר שיש לברך לפני ההדלקה, מ"מ כתב דבתר כוונה אזלינן, ודעתה שאינה מקבלת שבת עד אחר ההדלקה. ומבואר מזה שהיה מנהג פשוט לקבל את השבת בסוף ההדלקה, אף למי שנהג

ואיהו גופיה העיר מזה בשו"ת יבי"א (חלק ב חאו"ח סי' טז אות ג) לגבי נ"ד שחידושי הר"ן על שבת אינם להר"ן. ושם בברכת יהודה ציינתי למ"ש בשו"ת יחו"ד (סי' כב עמוד קכד) שחידושי הריטב"א הרגילים על שבת, הם המיוחסים להר"ן, ולא חידושי הר"ן הרגילים.

של חנוכה תחלה, דאף לדברי החולקים על בה"ג, אם רצה להדליק של חנוכה תחלה רשאי. ומזה יש ללמוד דיש לחוש עכ"פ לכתחילה לדעת בה"ג. ומה שלמד בדעתו בשו"ת יבי"א (חלק ט חאו"ח סי' כד אות ה). י"ל. גם מרן החיד"א בספר ברכ"י (סי' תרעט אות א) הביא את מ"ש הפר"ח שלפי דעת רוב הפוסקים שקבלת שבת לא תליא בהדלקה, איזה מהם שירצה יקדים, וכתב ע"ז הברכ"י שיש לתפוס עיקר כדעת מרן השו"ע, שבזה יוצא ידי כל הדעות, ושכן הסכים בשו"ת הרדב"ז (סי' תשנז). ושכן ראוי לנהוג. ע"ש.

נהגו שלא לסמוך לכתחילה על תנאי

כרחק רמ"א לא הכריע כהאומרים דתנאי מועיל אפילו לכתחלה, אלא רמ"א לא היקל בתנאי אלא בעת הצורך, דהא כתב רמ"א גופיה סעיף ה דתדליק תחלה, ואח"כ תפרוס ידיה ותברך, כדי שיהיה עובר לעשייתן, אבל קודם ההדלקה, א"א שתברך, שמיד שמברכת קבלה לשבת, ואין תדליק אחר כך, והא אפשר שתברך תחלה ותתנה שאינה מקבלת שבת, אלא על כרחק דלכתחלה אין סומכים על תנאי, אלא בעת הצורך. ע"כ. (ובספר תורת חיים סופר סק"כ כתב שלא רצו לסמוך על התנאי, מחשש שמא ישכחו את התנאי. ובשו"ת יבי"א ח"ב חאו"ח סי' טז אות ח תירץ, דהואיל וס"ל כבה"ג, לא רצו לעקור "לעולם" קבלת שבת בהדלקה ע"י התנאי, משא"כ במקרה. וע"ע מ"ש בזה בספר ערוך השלחן סעיף יג, וסעיף טז).

ועוד העירני ידידי הרה"ג רבי גדעון בן משה שליט"א ראש כולל ובית הוראה "יורו משפטיך" ואב"ד לממנות בירושלים, ממה ששמע בשם ראש ישיבת פורת יוסף הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, שהעיר ממ"ש

לברך לפני ההדלקה. וכן מבואר בדעת מהר"א מאני זצ"ל המובא בסי' הבא (באות יא), ומדברי הרב גדולות אלישע המובא בסי' הבא (באות יב). [וע"ע בספר חמדת ימים המובא בסי' הבא בהערה 1. ודו"ק]. וכן מוכח מלשון המאמר (סי' רסג סק"ד) שהמנהג לחוש לדעת בה"ג, שהרי כתב התם וכ"ש למאן דנהיג כדעת היש חולקים שאין קבלת שבת תלויה בהדלקה דאין מקום לסברא זו. ע"כ. ומשמע שהמנהג הרגיל לא היה כן. (וכן העיר מזה ידידי הרה"ג רבי אליהו סעדון שליט"א). גם בסי' תרעט סק"א הביא בשתיקה את מ"ש הב"י דלענין מעשה נראה לי דמדליק

(ג) **והנה** איפלו קמאי אי מהני תנאי, הובאו בב"י ובשו"ע הנ"ל, ומרן הב"י חשש למ"ד שלא מועיל תנאי, שהרי בסי' תרעט החמיר כדעת הבה"ג להדליק נר חנוכה לפני נר שבת, ואם איתא דמהני תנאי, אמאי לא יעץ להקדים את נרות שבת התדירים ולעשות תנאי, אלא ע"כ למימר דאיהו החמיר לכתחלה כמ"ד דלא מהני תנאי. [ולפ"ז כן הוא גם דעת בה"ג שכתב את הדין הנ"ל של הקדמת נרות שבת להדלקת נרות חנוכה, וכפי הנראה שהסוברים בדעת בה"ג דמהני תנאי, לא ראו את גוף דבריו, אלא ראו מ"ש בשמו שמקבלים את השבת בהדלקה. עיין ודו"ק]. ואף הרמ"א כתב בסעיף י שהמנהג שאותה אשה המדלקת מקבלת את השבת, אם לא שתתנה תחלה, וכתב ע"ז המג"א (סק"כ וז"ל, ומ"מ נ"ל דאין להתנות, כי אם לצורך, מאחר שיש חולקין [א"ה. ר"ל שיש סוברים שלדעת בה"ג לא מועיל תנאי, הובאו בשו"ע], דאל"כ תברך תחילה ותתנה, ועיין סעיף ה. ע"כ. ופירש במחצית השקל, דר"ל דעל

עכת"ד. ולפ"ז מאחר ורוב ככל הנשים נוהגות להדליק נרות שבת לפחות עשרים דקות קודם השבת, עליהם לקבל את השבת בהדלקה זו.

וע"פ האמור מצוה להחזיר עטרה ליושנה במה שנהגו אמותינו לקבל את השבת בהדלקת נרות שבת, ואף הנוהגות לברך לפני ההדלקה, ישתדלו לקבל את השבת בסיום ההדלקה. ומלבד זאת, מרווחים בזה את המעלה להכניס את השבת מוקדם ובמרגוע, ובלי חשש של ספק חילול שבת עד לרגע האחרון, שהרי את ההדלקה רגילים לעשות בזמן מוקדם.

לאחר כותבי זאת, ראיתי להרב חיים דוד הלוי זצ"ל בספר מקור חיים חלק ג (עמוד 54 הערה 42) שכתב להעיר על מ"ש בשו"ת יבי"א חלק ב (חא"ח ס"ט טז) שיש לברך לפני ההדלקה, שקשה לעקור מנהג שכבר נהגו בו, ויתכן שיש גם חשש תקלה בדבר, שעתה קים להו שברכת ההדלקה היא קבלת שבת, ונמנעות מכל מלאכה אח"כ, ואם יורו להם להדליק אחרי הברכה, יש לחוש לתקלות. הובא בשו"ת תפארת יוסף (סוף סי' ס). ע"ש. אולם לפי דברינו אף המברכות לפני ההדלקה, יש לעוררם שיקבלו את השבת מיד בתום ההדלקה, וע"י כך לא יגיעו לידי תקלות.

ומלבד כל האמור, יש ספק גדול כיצד לשער את זמן השקיעה בעיר מוקפת הרים, וכדוגמת העיר ירושלים, דהאם משערים לפי השקיעה המישורית כפי שנראה לעומד במישור, או לפי שקיעת החמה מההר (דהיינו כפי שנראה לעומד בגובה העיר לאופק הים), ואף שפשט המנהג בירושלים לשער את השקיעה, לא לפי השקיעה המישורית, אלא לפי שקיעת החמה מההר, אולם למעשה איכא עקולי ופשוטי בזה, ורבים וטובים

השו"ע (סי' רסג סעיף ד), לא יקדים למהר להדליק בעוד היום גדול, שאז אינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת, וגם לא יאחר, ואם רוצה להדליק נר בעוד היום גדול ולקבל עליו שבת מיד, אין זו הקדמה, ובלבד שיהא מפלג המנחה ולמעלה, שהוא שעה ורביע קודם הלילה. ע"כ. שאמר דהנה מרן הב"י ס"ל כדעת ר"ת לעניין זמן צאת הכוכבים. ולשיטתו פלג המנחה הוא 3 דקות קודם שקיעת החמה דהגאונים (כי פלג המנחה הוא שעה ורביע קודם הלילה, והיינו 75 דקות, ואילו זמן ר"ת הוא 72 דקות לאחר השקיעה דידן, ונמצא שזמן ההדלקה אליבא דהשו"ע שנקט כר"ת, הוא 3 דקות קודם שקיעת החמה דהגאונים). וזה בכלל מה שאמרו "ובלבד שלא יקדים" עד שידליק מאוחר יותר, סמוך כ"כ לשקיעה (השניה) ידידה שיהיה ניכר שמדליק לכבוד הלילה. אמור מעתה דגם לדידן דנקטינן כהגאונים דשקיעת החמה היא השקיעה הראשונה, וצאת הכוכבים הוא לאחר כרבע שעה. מ"מ לא מסתבר שנחלקו כל כך ממתי הוא הזמן "שיהא ניכר שמדליק לכבוד הלילה" ולאפושי הפלוגתא ביניהם כ"כ, וכמעט שהוא מחלוקת במציאות. דלגאונים כבר חצי שעה קודם השקיעה הראשונה נחשב כניכר שמדליק לכבוד הלילה, ולר"ת רק אחרי שיעבור יותר מחצי שעה מהשקיעה דידן יתחיל להחשב כמדליק לצורך הלילה. ולכן הורה הגרב"צ זצוק"ל דרק אם מדליק סמוך ממש לשקיעה דידן, כלומר כרבע שעה או עשר דקות קודם השקיעה שאז מתחילים ממש דימדומי חמה, מקרי ניכר שמדליק לצורך הלילה, ואז רשאית שלא לקבל השבת בהדלקה. אבל אם מדליקה קודם הזמן הזה, צריכה לקבל עליה השבת, כי היכי דלא תכנס לגדר "ובלבד שלא יקדים".

חולקים ע"ז, וסברי שיש לשער לפי השקיעה המישורית, עיין בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' נד אות לו), ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יח הלכה א בביאורים ד"ה ועל), ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' לה-לו), ובשו"ת קול אליהו טופיק (חלק א חאו"ח סי' ד), ובספר ילקוט יוסף על הלכות תפלה (חלק א סי' פט עמודים מט-נ, מהדורת שנת תשס"ד), ובספר מנוחת שלום (חלק ד בסופו), ובספר זמנים כהלכתם (עמוד קסג), ובספר נוה ציון (סי' א אות יא), ובסודור תהילת יצחק (עמוד רפה הלכה א),

ובקונטרס זמן שקיעת החמה (ובהסכמת הרבנים המובאים התם בריש הקוני'), ובלוח עתים לבינה, ובמ"ש ידידנו הרה"ג רבי אברהם יקותיאל אוהב ציון שליט"א בתשובה שהובאה בשו"ת ברכת יהודה (חלק ד חאו"ח סי' נ). ובדרך כלל ההפרש בין השיטות הנ"ל הוא 5-7 דקות. [ומקורו נדפס שו"ת הראש"ל חלק א, ושם בסי' לט אות א כתב שכמדומה שמר אבי היה אומר

שבזמן הקרוב לשש שבע דקות, אין להדליק את הנרות, כיון שיש חשש דאורייתא מפני חישוב השקיעה, אם לפי האופק. ע"ש]. וגם איכא שיטת הרא"ם בספר יראים שסבר שבין השמשות מתחיל ג' רבעי מיל קודם התחלת השקיעה, והמ"ב בסי' רסג ס"ק כב, ובשער הציון ס"ק כא, ובביאור הלכה בסעיף ב בסוד"ה מתחלת, חשש לכתחילה לדבריו. ע"ש. ובזה שיקבלו הנשים את השבת מוקדם, הרי יצאים בזה ידי חובת כל השיטות הנ"ל.

ומלבד כל הנ"ל, הרי איכא מצוה להוסיף מחול על הקודש, ואף הנשים מצוות בזה, וכמו שהעלה בספר חזו"ע שבת א' (עמודים רפט-רצ). ע"ש. ושם בעמודים קפב-ד הובא שיטות הפוסקים מהו זמן של תוס' שבת, וכמה שיותר יקדימו את קבלת השבת, יצאו ידי חובת הפוסקים הנ"ל. [וע"ע מ"ש בפרט זה בספר הליכות שבת פרק א עמוד ד בהערה].

בעת הצורך יכולה לעשות תנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקה

ד) ובעת הצורך, יכולה לעשות תנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקה, ובאופן זה נראה דעת המ"ב בסעיף ה בביאור הלכה (ד"ה אחר) שיש לברך לפני ההדלקה. ע"ש. [ומה שהעיר על כך בספר פסקי תשובות (סי' רסג באות יח ובציון 169) דאף שלדברי הביאור הלכה הנ"ל, יש לה לברך קודם, לשיטתיה אזיל שגם לענין יו"ט מכריע שתברך קודם, אבל למנהג רבים וטובים שגם ביו"ט מברכת אח"כ, כ"ש בנ"ד. ע"כ. הנה אנן בדין דאורויי מורינן ביום טוב לברך לפני ההדלקה, וכמ"ש בספר בא"ח שנה ב' (פרשת נח הלכה י), ובשו"ת יחו"ד (חלק א ס"ס

כו), שפיר יש לתפוס כדעת הביאור הלכה הנ"ל לגבי אשה העושה תנאי, שעליה לברך לפני ההדלקה]. ובספר קצות השלחן (סי' עד בבדי השלחן ס"ק יז) כתב שאם היא צמאה הרבה לשתית טייה, ומפחדת לשתות קודם ההדלקה שלא יעבור הזמן, ואחר ההדלקה אסורה לשתות בלי קידוש, אולי הוי מקום הצורך, שיועיל לה תנאי, כדי שתוכל לשתות אחר ההדלקה. ע"כ. אולם צ"ל שהוא במקרה של שעת הדחק שלא הספיקה לשתות את הטייה, אך לכתחלה עליה להקפיד שלא להגיע לזה, כי אחרת בטל הדין של קבלת שבת בהדלקת נרות.

ובמזו כן מ"ש בספר גדולות אלישע (ס"ק כח) דאם האשה עדיין לא התפללה מנחה, ולא יש שהות כ"כ, ואם תתפלל מנחה תחילה תעבור זמן ההדלקה, ודאי זהו מקרי לצורך, ומדלקת ומתנה שאח"כ תתפלל מנחה. ע"כ. דזהו דוקא במקרה של שעת הדחק שלא הספיקה להתפלל, אולם לכתחלה עליה להקפיד שלא להגיע לזה, כי אחרת בטל הדין של קבלת שבת בהדלקת הנרות.

ויעוד נראה בס"ד שאף שיש להקל בשעת הצורך לשתות טייא ולהתפלל מנחה, וכנ"ל, מ"מ לא יעשו שאר מלאכות. ועיין בספר חזו"ע שבת א' (סוף עמוד רסו) שכתב שעיקר מצות התוספת היא שביתה ממלאכה האסורה בשבת, ואין תפלת המנחה מפקיעה מצות תוספת, דכל שנתכוונו לשבות ממלאכה, והסיחו דעתם מכל מלאכה, קיימו בזה מצות תוספת. ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין.

בענין היכא שלא עשתה תנאי וצמאה מאוד למים או שלא התפללה מנחה

ה) המהרש"ם בקונ' אהבת שלום הנדפס בסוף ספר מנחת שבת (באות יא) כתב להקל אף היכא דלא עשתה תנאי, אם צמאה מאד למים, לשתות לפני השקיעה, אם אינה יכולה לקדש. ונדפס שוב בשו"ת מהרש"ם (חלק ח סי' לח). ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ח ס"ס יח) כתב דמילתא דלא שכיחה שאינה יכולה לקדש. ע"ש. וע"ע מ"ש בזה בסי' ל אות ג. אולם נראה לפענ"ד שאשה שקשה לה ריגשית לעשות קידוש לבד, מבלי לשמוע את הקידוש מבעלה, והיא מוכנה להיות בצער בלי שתיה, והעיקר שלא לקדש לבד, בכה"ג חשיב שיש צורך בדבר, ושפיר דמי להקל בזה. והמהרש"ם בספר דעת תורה (סי' רעא סעיף ד) כתב לצדד להקל בזה אף בבין השמשות. ע"ש. וע"ע מ"ש בזה בספר הליכות עולם חלק ג (פרשת בראשית בסוף הלכה יד). ודו"ק. ובמקום אחר כתבנו עוד בפרט זה.

ובמקום אחר כתבנו עוד בפרט זה.

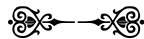
ולענין אשה שלא התפללה מנחה, ושכחה לעשות תנאי, בספר חזו"ע שבת א' (עמוד קצ) העלה שרשאית להתפלל מנחה לאחר ההדלקה אף למי שקיבלה את השבת בהדלקה.

נמצינו למדים: מצוה רבה לחזור למנהג אמותינו שנהגו לקבל את השבת בהדלקת נרות שבת, ואף הנוהגות לברך לפני ההדלקה, ישתדלו לקבל את השבת בסיום ההדלקה. ואף מרן השו"ע חשש לדעת בה"ג, וכמבואר בסי' תרעט. [וע"פ כל האמור מ"ש

החדש שבת כרך ב קו"א סי' ב (עמוד תרכ) שמרן השו"ע חשש לכתחלה לדבריו. שוב נדפס ספר הליכות שבת חלק ב, ושם בעמוד תקלג תפס עליה דמר מיניה וביה. ועוד האריך שם בחיזוק הוראה זו, והוסיף שבאו לפניו לבית הוראה נשים שהיו נוהגות לקבל את השבת עד סמוך ממש לשקיעה, ונכשלו בעשיית מלאכה לאחר השקיעה, ובאו לבקש כפרה על עוונם, ה' ירחם. ואם היו נוהגות לקבל את השבת בהדלקת נרות, שנעשית כעשרים דקות לפני השקיעה, לא היו מגיעות לזה. ע"ש. ורפח"ח.

פירות הנושרים: א. בעת הצורך יכולה לעשות תנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקה, וכגון שצריכה לשותות טייל, או להתפלל מנחה. ב. ובאופן זה לכו"ע יש לברך לפני ההדלקה. ג. ומ"מ לא יעשו שאר מלאכות. ד. ואשה שלא התפללה מנחה, ושכחה לעשות תנאי, רשאית להתפלל מנחה לאחר ההדלקה. ה. אשה שקבלה שבת בהדלקה, ולאחר מכן צמאה למים או לטייל, התבאר דינו באות ה.

בשו"ע בדעת הבה"ג שע"פ זה נוהגות קצת נשים, שאחר שברכו והדליקו הנרות, משליכות לארץ הפתילה שבידן שהדליקו בה, ואין מכבות אותה. ע"כ. שמאחר ואפשר בנקל לקיים זאת, איכא למעבד הכין. ומלבד זאת, מרווחים בזה את המעלה להכניס את השבת מוקדם ובמרגוע, ובלי חשש של ספק חילול שבת עד לרגע האחרון, שהרי את ההדלקה רגילים לעשות בזמן מוקדם. וכן מבואר בספר ילקוט יוסף (שבת כרך א חלק שני בקו"א אחרון סי' ב עמוד תריט) שלכתחלה יש לחוש לשיטת הבה"ג, וכפי שמרן בעצמו חשש לו בהלכות חנוכה. ע"ש. גם הרה"ג רבי אופיר מלכה שליט"א כתב בספר הליכות שבת (פרק א אות ה) שראוי לקבל את השבת בהדלקה, הן משום ההלכה (שמרן חשש לדעת בה"ג), והן משום מגדר מילתא, שלא ימשכו במלאכות עד השקיעה. ומ"ש בשו"ת הראש"ל (חלק א סי' לט אות ג) להשיב על דבריו, שאין כן דעת השו"ע, במכת"ר אינו מובן שאף שדעת מרן שמעיקר הדין אין מקבלים שבת בהדלקה, מ"מ איהו גופיה חשש לדבריו, וכ"כ בספר ילקוט יוסף

סימן ב

בירור דעת הפוסקים בענין זמן ברכת הדלקת נרות שבת

חלק ט (חאו"ח סי' כד אות ו) לתמוה על מ"ש בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יח הלכה ג) שאשה שנהגה לברך אחר ההדלקה, תמשיך במנהגה. שמאחר ויש בזה איסור ברכה לבטלה, לדעת הרמב"ם ומרן השו"ע, איך תמשיך לקבל שבת באיסור ברכה לבטלה. ואמרתי אעבור פרשתא. דא ואתנייה בס"ד.

עמדת ואתבונן אודות אדם המבקש מאשתו לנהוג כפי הפסק של מורנו הגדול רבם של ישראל מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל שיש לברך ברכת להדליק נר של שבת לפני ההדלקה, אולם היא מתעקשת לנהוג כפי מנהג בית הוריה שנהגו לברך לאחר ההדלקה, דהאם צריך למחות על זה, כי ראה מ"ש בשו"ת יבי"א

ענף א

עוסק בהבאת ראיות שמצות הדלקת נרות שבת היא מצוה נמשכת

בדברי המג"א והאחרונים מבוואר להדיא שזו מצוה מתמשכת

השולחן. ע"כ. מ"מ אף איהו יודה שעיקר המצוה היא על שעת אכילה המתקיימת בלילה, ושפיר מיקרי מצוה מתמשכת.

וכן בקודש חזיתיה לרבנו המג"א (סימן רס"ט ס"ק יא) שכתב, מהר"ש בשם מהר"מ ס"ל כשיש חופה בערב שבת, ומאחרים בה עד אחר שקיעת החמה, והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה, אז תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה, ואח"כ בחשיכה תפרוש ידיה על הנרות ותברך, או תאמר לעכו"ם להדליק אחר החופה, והיא תברך. ע"כ. ותמוה הוא דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת, ועוד דאמירה לעכו"ם שבות, ומיהו בין שמשות לא גזור אשבות (ע"י סימן רס"א), ועיין במהר"י וייל שהתיר להדליק בעוד היום גדול, ואח"כ לפרוש ידיהם ולברך וכו', ומ"ש שנמצא בקובץ שמברכין על הנרות בשבת אחר יציאת ביהכ"נ, לא ס"ל, ולא מר בריה דרבינא חתים עליה (מהר"ם מינץ, הגהות מנהגים, סדר ערב שבת אות כו), ומיהו בדיעבד אם שכחה מלברך עד שחשכה יש לסמוך אמהר"ש וכו'. עכ"ל. וביאר את דבריו בספר מחצית השקל דכיון שהדליקה מבעוד יום, ולא קבלה עליה אז שבת, לא נקרא נר שבת, והוי כמו דלוקה ועומדת, דכתב רמ"א סעיף ד דצריך לכבותה ולהדליקה לשם נר שבת, ואיך תברך עליו בלילה. ומיהו בדיעבד אם שכחה מלברך עד שחשכה יש לסמוך אמהר"ש, והיינו ע"י פריסת ידים. ע"כ. [א"ה. וכ"כ בספר גדולות אלישע (ס"ק יג) דמ"ש המג"א שבדיעבד יש לסמוך

(א) **בפסחים** (ד:) איתא, כל המצות מברך עליהן, עובר לעשייתן. וכתב הרמב"ם (בפי"א מהלכות ברכות ה"ה וה"ו): העושה מצוה ולא בירך, אם המצוה עדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייתה, ואם דבר שעבר הוא אינו מברך, כיצד, הרי שנתעטף בציצית, או שלבש תפילין, או שישב בסוכה ולא בירך תחלה, חוזר ומברך אחר שנתעטף, אקב"ו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש תפילין, להניח תפילין, וכן אחר שישב בסוכה, לישב בסוכה. וכן כל כיוצא באלו. אבל אם שחט בלא ברכה, אינו חוזר ומברך אחר שחיטה, אקב"ו על השחיטה. וכן אם כיסה הדם בלא ברכה, או הפריש תרומה ומעשרות, או שטבל, ולא בירך, אינו חוזר ומברך אחר עשייה, וכן כל כיוצא בזה. עכ"ל. ומסתברא שמצוות נרות שבת עדיפי ממצוות ציצית ותפילין וסוכה, שהרי מדליקים אותם מבעוד יום, ועדיין אין הנאה מהדלקה זו, ולפ"ז על כרחך למימר שעיקר המצוה היא לאחר זמן, וממילא זו היא מצוה מתמשכת. וכיו"ב כתב המרדכי שבת (ס"ו רצד בהגה"ה) שרבנו משולם לא היה מברך על הדלקת הנר, משום דאמרינן פרק התכלת (מנחות מב:). כל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכת מצותה, אין מברכין עליה, ונר שבת אין גמר עשייתה אלא בשעת אכילה, כדאמרינן בערבי פסחים (קא.). ע"כ. וחזינו מינה שעיקר מצוות הדלקת נרות שבת היא על שם העתיד. ואף למ"ש שם בהגהת המרדכי בשם ר"י דשפיר יש לברך משום שרואין בה לשמש בבית, ולישא הכלים על

שההדלקה כעת היא מכוחו, ובלאו הכי קיי"ל דכל מצוה הנמשכת איזה זמן, מברכין עליה כל זמן שנמשכת. ואף דודאי אם היה נר של חול דלוקה, אינו מברך עליה אח"כ, י"ל דהיינו משום שמה שדולקת כעת, לא בא מכח הדלקה לשם מצוה, אבל אם הדליק לשם שבת, אף שהדליק קודם הזמן, שפיר הוי כמדליק בזמנו לשם שבת. שאע"פ שעיקר הברכה נתקנה על ההדלקה עצמה, מ"מ כיון שטעם המצוה הוא שלא יהיה חושך, נמשכת מצות ההדלקה כל זמן שהנר דולק, ואפשר בדיעבד לברך גם לאחר ההדלקה עצמה. ע"ש.

והא"ר (סק"י) תמה על המג"א הנ"ל, דדוקא בזמן היתר הדלקה מותרת, ולא בזמן איסור, וכמ"ש מהר"י ברונא. וכן העיר מזה הפמ"ג וז"ל, והנה מצוה שיש לה משך זמן, מברך בעוד המצוה לא נגמרה, כמו תפילין, וכמו בדיקת חמץ וכדו', ונר חנוכה שאם לא בירך קודם, אפשר לברך אח"כ, אף שאין בו שמן כשיעור עתה, מ"מ עדיין המצוה קיימת, משא"כ בשבת, איך תברך ועתה אסור להדליק. עכ"ל. [ומ"ש הפמ"ג בשו"ת מגידות (סי' י) שהנוהגות לברך לאחר שבאות מבית הטבילה, לא יפה עושות, דעובר לעשייתן בעינן. הובא בספר חזו"ע שבת א' (עמוד קצב). צריך לומר שהוא עוד טעם נוסף להחמיר בזה, ושלפי טעם זה אף אם באה לפני השקיעה, לכתחילה יש להמנע מזה, משום דבעינן לכתחילה עובר לעשייתן, וכדלקמן. עיין ודו"ק]. והפוסקים הבאים אחריהם הללו מימינים, והללו משמאילים, האם לפסוק כהמג"א, או כהא"ר

אמהר"ש, ר"ל ע"י פריסת ידיים. וע"ע בדברי הרב דברי יחזקאל הנז' בסמוך. ודו"ק]. ונראה הטעם שפסק המג"א שבדיעבד שפיר דמי לברך, משום שסוף סוף הודלקו הנרות לשם שבת, ואילו הרמ"א שכתב בסעיף ד שאין לברך על דלוקה ועומדת, מיירי בנר שלא הודלק לכבוד שבת. וכן כתב בחידושי רע"א להעיר על מ"ש הרמ"א הנ"ל שאם היה הנר דלוק מבעוד יום גדול, יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך שבת, היינו משהיה דלוק לענין אחר, אבל אם הדליק לצורך שבת, אלא שהדליק בעוד היום גדול, אין צריך לכבותו. ע"ש. הביאו המ"ב (סק"כ), ובביאור הלכה ד"ה מבעוד. וכן מבואר מ"ש בספר עולת שבת לבאר בדברי הרמ"א דמיירי בהדליק קודם פלג המנחה, ואפילו הדליקו בשביל נר שבת, ואם הדליק אחר פלג המנחה שלא לשם שבת, צריך לכבות ולהדליק לצורך שבת. ע"ש. מובא בכה"ח (ס"ק לג). ומבואר מזה דאם הדליק לאחר פלג המנחה לשם שבת, דשפיר דמי. גם בספר פני יהושע (שבת כג. ד"ה בגמ') כתב שאף אם הדליק בעוד היום גדול, אפ"ה יכול לברך אח"כ בזמנה. הובא בספר תורת חיים סופר (סוף ס"ק יג). ומבואר מזה שלמד בדעת הרמ"א דמיירי בהדליק את הנר שלא לשם שבת. עיין ודו"ק. וכ"כ בספר בני ציון ליכטמן (סוף אות ט). ע"ש.

וביו"ב כתב בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ד סי' ה ד"ה ואף) לבאר את טעמו של המג"א שפסק לברך בדיעבד אף לאחר חשכה, על פי מ"ש הנ"י בפ"ב דבב"ק שכשמדליק נר כל זמן שדולקת, הוי כאלו דולקת מכוחו, דאשו משום חציו. ע"ש. ולזה שפיר יכול לברך אח"כ, כיון

והפמ"ג. (הובאו כאן בהערה⁴). ולמדנו מכל על הנרות, וש"מ דס"ל דנרות שבת חשיבא הפוסקים הנ"ל, דעכ"פ כל זמן שלא חשכה, מצוה מתמשכת. ואף שאר האחרונים שלא ואפשר עדיין להדליק את הנר, דשפיר דמי לברך העירו ע"ד המג"א, נראה מזה שהסכימו לדבריו,

⁴ דברי הפוסקים שאפשר לברך לאחר ההדלקה אף לאחר זמן מה

והנני להביא את המחברים שפסקו כדעת המג"א, הלא הם ספר הלכה ברורה הקדמון (אות ב), וספר מנורה הטהורה (בקני המנורה סק"ה), וספר שלחן עצי שטים בסופו בדיני ע"ש (סי' ה הלכה ד), וספר קמח סולת (בדיני הדלקת הנר הלכה יב), ושו"ע הגר"ז (הלכה יא, ובקו"א אות ג) [והאריך שם לבאר שזו מצוה מתמשכת. ע"ש], וספר תורת שבת (סק"י) [ושם ביאר את הטעם משום דהוי מצוה מתמשכת], ובהגהות הגר"ח צאנז (הובאו בילקוט מפרשים בסוף שו"ע מהדורת פרידמן עמוד שפו), וספר דעת תורה. וכן מבואר בשו"ת דברי מלכאל (הובא כאן באות א). [ושם כתב גם את הטעם משום דהוי מצוה מתמשכת]. וכן נראה דעת שו"ת לבושי מרדכי (חאו"ח סי' יט, הנדפס בסוף כרך ב מהדורת שנת תרצ"ז), ושם ביאר הוראה זו, משום דהוי מצוה מתמשכת. ע"ש. ובספר פסקי תשובות (ציון 172) ציין לעוד פוסקים בזה. ואתה תחזה.

וכעת נביא את הפוסקים שתפסו עיקר כדעת הא"ר והפמ"ג, הלא הם ספר חס"ל (הובא בפנים אות ו), וספר נזר ישראל (סי' מה הלכה ח), וספר בגדי ישע (הובא בפנים באות ד. ע"ש), וספר דברי מנחם (הגהת הטור אות ז), וספר ישועות יעקב (הובא בפנים באות ט), והספרים אמרי דוד, נזירות שמשון, מעשה רוקח (הובאו בילקוט מפרשים בסוף שו"ע מהדורת פרידמן עמודים שפה-ו), וספר מ"ב (הובא באות ג), וספר כה"ח (הובא באות ו), וספר מעשה נסים (הנז' בפנים אות ג), וספר קשו"ע טולדאנו (סי' קלד הלכה כג). וכן פסק בשו"ת בצל החכמה (הובא בפנים באות ט), ומר אחיו בשו"ת באר משה (ח"ח סי' סג אות ו). וכן העלה הראש"ל הגר"מ אליהו וצ"ל בשו"ת מאמר מרדכי (חלק ד סי' י). ע"ש. ובפנים ציינו גם לספר גדולות אלישע (הובא באות א) שפסק כן. וע"ע מה שציין בזה בספר פסקי תשובות (ציון 180). [וכן נראה דעת הרב ארחות יושר (פרק כג עמוד רס) המובא בספר חזו"ע שבת א' (עמוד קצב בהערה יא). ע"ש]. וכן דעת הרב שיוורי כנה"ג בשם מהר"י ברונא, וספר עולת שבת, וספר שלחן מלכים, וספר לקט הקציר, וספר עיקרי הד"ט, וספר דברי מנחם. הובאו בפנים באות ד. [וכן מבואר ממ"ש בספר חמדת ימים (פרק ד) דאם שכחה מלברך, אם נזכרה קודם זמן איסור הדלקה, פורשת את ידיה מול הנרות, ומברכת. ע"ש. וזאת על אף שפסק שם שנכון להיות כל אשה מתנה מתחלה שאינה מקבלת שבת בהדלקה, ותברך קודם ההדלקה עובר לעשייתה, ואפילו תנאי בלב סגי, כמו שכתב המרדכי, ובכן לא יצטרכו לעשות תקון הנשים, שכתבו מהרי"ו והרמ"א. ע"ש. הרי להדיא שאף מאן דסובר שיש לברך בתחילה כדי שיהא עובר לעשייתו, מ"מ אין זה כי אם לכתחלה, אך בדיעבד אפשר לברך לאחר מכן, וע"כ למימר שהטעם לכך משום שזו מצוה מתמשכת. ובעצם מ"ש שנכון להיות כל אשה מתנה מתחלה שאינה מקבלת שבת בהדלקה, ובכן לא יצטרכו לעשות תקון הנשים, לא העלה ארוכה בזה, שהרי יש מרבתינו הראשונים הסוברים דלא מהני תנאי, וכן העיר מזה המג"א בסק"כ].

ודע כי בשו"ת האלף לך שלמה (חלק או"ח סי' קי) כתב שאשה ההולכת למקוה בע"ש לטבול לטהרתה, תדליק הנרות תחלה, ותעשה תנאי שאינה מקבלת השבת, גם העצה שהבעל יברך וידליק, גם זה נכון. אבל מ"ש מר שאחר ידליק והיא תברך, זה מנהג בורות, כי כל מצוה שנעשית ע"י שליח, השליח מברך. ע"כ. הובא בספר חזו"ע (שם). ולכאורה נראה מזה שאסור לברך לאחר ההדלקה, אולם דעת לנכון נקל דשאני התם דמיירי שמגיע לאחר חשכה, ובכה"ג כתבו הא"ר והפמ"ג ועוד שאסור לברך על ההדלקה, ועוד דבעינן לכתחילה עובר לעשייתו, וכמ"ש הפמ"ג בשו"ת מגידות (סי' י), הובא בפנים (כאן באות א).

וע"פ דעת הפוסקים הנ"ל נראה דאף מי שנהגה לברך לפני ההדלקה, מ"מ אם שכחה לברך לפני ההדלקה, דשפיר יכולה לברך לאחר מכן [וע"ע במה שציין בזה בספר להדליק ולברך בענף ד אות ט], ואף שבספר חזו"ע שבת א' (עמוד קצב

מהפוסקים הנ"ל, שהדלקת נרות היא מצוה מתמשכת. ע"ש. וכן מבואר מ"ש בספר גדולות אלישע (סי' רסג אות יז) שלכתחלה יש לנהוג כדעת מרן השו"ע לברך תחילה, ואח"כ להדליק, ואפ"ה הביא התם (ס"ק יג) בשתיקה את דברי האחרונים הנ"ל שאפשר לברך לאחר ההדלקה, עכ"פ כל זמן שלא הגיע זמן איסור ההדלקה, ולא העיר ע"ז שאין כן דעת מרן השו"ע, וע"כ למימר שסבר שהדלקת נרות שבת, היא מצוה מתמשכת, ואין זה סותר את דינו של השו"ע שסבר דבעינן "עובר לעשייתו", משום דאף שהיא מצוה מתמשכת, מ"מ לכתחילה בעינן "עובר לעשייתו", ורק בדיעבד סמכינן על כך שהיא מצוה מתמשכת. וכן מוכח מ"ש הפמ"ג ביו"ד (סי' יט שפ"ד אות ב) שאם לא בירך לפני השחיטה, אין לברך לאחריה, ואפ"ה פסק הכא בסי' רסג (א"א אות יא) שאפשר לברך לאחר ההדלקה כל זמן שלא הגיע זמן איסור ההדלקה. גם בספר כה"ח ביו"ד (שם אות ו) פסק שאם לא בירך לפני השחיטה, אין לברך לאחריה, ואפ"ה פסק הכא בסי' רסג (אות לו) שאפשר לברך לאחר

וזה כלל נקוט בידך, שאם מפרשי השו"ע שתקו לדברי המג"א, או לדברי הט"ז, ש"מ שקיבלו את דבריהם, שהרי זו מטרת כל חיבורם, להעיר ולהאיר בדברי השו"ע ובבעלי המגנים, שהם המג"א והט"ז, והשתא שלא העירו בדברי קודשו של המג"א, ש"מ שקיבלו את דבריו. ונמצא א"כ שכל מפרשי השו"ע שלא העירו בנדון זה על המג"א, וכגון המטה יהודה והחמד משה ועוד, דעתם מסכמת לזה, כי בכה"ג אמרינן שתיקה כהודאה.

ואין לומר דאינהו קאי בשיטת הרמ"א שסבר שאפשר לברך לאחר ההדלקה, דהא לא אשכחנא שהיקל בזה הרמ"א כי אם היכא שעדיין לא נהנית האשה ממאור ההדלקה, דאז חשיב כעובר לעשייתו, כמ"ש בסי' רסג סעיף ה, משא"כ היכא שעבר זמן רב מעת ההדלקה שכבר נהנתה ממאור הנרות (ובפרט לדעת הסוברים שאפשר לברך אף לאחר זמן איסור הדלקת נרות, שאז נהנים טפי ממאור הנרות), אין טעם להקל בזה אלא א"כ נימא שהיא מצוה מתמשכת. ושו"ר בספר ישועות יעקב (סי' רסג סק"ב) שכתב ג"כ להוכיח

סוד"ה אשה) כתב שאין לברך אחר ההדלקה, לפענ"ד נראה דשפיר יש מקום להורות לברך לאחר מכן. ומי שעדיין לבו נוקפו בזה, הנני להעיר עוד מ"ש בהגהות אשר"י בשם האו"ז, וספר ברכת אברהם, שלא אמרו בפסחים (ז:): כל המצות מברך עליהן, עובר לעשייתו, רק לכתחילה, הובאו בש"ך (יו"ד סי' יט אות ג). ע"ש. וא"כ איכא ס"ס, והוא שמא מצוות נרות שבת נחשבת למצוה מתמשכת, ואת"ל שאינה נחשבת למצוה מתמשכת, שמא הלכה כדעת האו"ז ועוד הסוברים שבדיעבד אפשר לברך אף לאחר קיום המצוה. וידוע מ"ש בשו"ת מכתם לדוד (סי' ג) דכל דאיכא תרי ספיקי, תו ליכא איסורא דלא תשא, לא ריחא ולא קיוהא, דס"ס מהני להתיר כל איסורין שבתורה, וגם זה כאחד מהם. ע"ש. ובפרט אם מכסה את עיניה בידיה, ומברכת על ההדלקה, וכפי מה שנהגו רוב עם ישראל, דבכה"ג כתבו מהרי"ו והרמ"א דחשיב עובר לעשייתו.

ושו"ר בספר בני ציון ליכטמן (סי' רסג ס"ק יא ד"ה ביאור) שכתב בפשיטות שזו מצוה נמשכת, משום שעיקר המצוה אינה ההדלקה בלבד, אלא ההנאה והתשמיש לאור הנר, וההדלקה היא ההתחלה והכנה למצוה, ומה"ט כששכחה לברך בשעת הדלקה, מברכת אח"כ, וכמ"ש המג"א (שם). עכת"ד. ובכתובות (כב.) אמרו למה לי קרא, סברא היא וכו'. וחזינן מינה שכן הסברא אלים לפחות כמו המקרא, ומעתה בנ"ד שסברא אלימתא היא שזו מצוה נמשכת [וע"ע בדברי הגרי"ח בספר מקבציאל המבוא בפנים באות יד. ודו"ק], אוריי מורינן לברך על הנר, ועכ"פ קודם זמן איסור הדלקה, ובפרט

ההדלקה כל זמן שלא הגיע זמן איסור ההדלקה. ע"ש. וע"כ למימר דשאני נ"ד שהיא מצוה מתמשכת.

ושו"ך בשו"ת שערי ציון (חלק א חאו"ח סי' ט) שכתב להעיר על מ"ש בספר ישועות יעקב הנ"ל שזו מצוה נמשכת, ממה שכתב המג"א הנ"ל לתמוה על הר"ש שהיקל לברך לאחר חשכה, שהרי אין לברך על דלוקה ועומדת, ומ"ש בסוף דבריו שבדיעבד יש לסמוך עליו, נראה כוונתו דאיהו סמך בדיעבד על דעת הגהות אשר"י (פ"ק דחולין סי' ב) שפסק שאם לא בירך לפני השחיטה, יכול לברך לאחר מכן. עכת"ד. ולאחר המחילה, נעלם מעינו הברדלש מ"ש בספר מחצית השקל ושאר הגדולים הנ"ל לפרש פירוש אחר בדבריו, וע"כ למימר הכי, דלמטוניה דמר הוה ליה לבאר אמאי אינו חושש לדעת הרמב"ם, והרי קיי"ל סב"ל, וכן העלה הש"ך ביו"ד (סי' יט סק"ג), ודרכו בקודש להביא מדברי קודשו, ומעתה הוה ליה להביאם ולבאר אמאי אינו חושש לסב"ל. וגם מעיקרא מאי קשיא ליה מדין דלוקה ועומדת, הוה ליה להקשות מדברי הרמב"ם שפסק שאין לברך לאחר השחיטה, ומה גם דמעיקרא ליכא קושיא בזה, דהא י"ל דאיהו סבר כדעת הגהות אשר"י, אולם לפי פירוש המחצית השקל ניחא. וכן בקודש חזיתיה בשו"ע הגר"ז (הלכה יא, ובקו"א אות ג) שהאריך לבאר את פסקו של המג"א שפסק שבדיעבד אפשר לברך אף לאחר חשכה, שהטעם הוא משום שזו מצוה מתמשכת. ע"ש. גם בשו"ת לבושי מרדכי (חאו"ח סי' יט, הנדפס בסוף כרך ב מהדורת שנת תרצ"ז) ביאר הוראה זו,

שפורשת את ידיה מול הנרות, דחשיב עובר לעשייתן.

משום דהוי מצוה מתמשכת. ע"ש. וכ"כ בספר תורת שבת (סק"י). וע"ע בספרים שצויינו בהערה 1. ודו"ק. וע"פ האמור יובן אמאי הפמ"ג והכה"ח ביו"ד הנ"ל שפסקו שאם לא בירך לפני השחיטה, שאין לברך לאחריה, לא העלו על דל שפתם שדעת המג"א להקל בזה. עיין ודו"ק.

כעת העירני ידידי הרה"ג רבי יששכר דוב הופמן שליט"א ממ"ש בספר דברי יחזקאל שרגא (סי' רסג סעיף ה) לתמוה על דעת שו"ת משפטי עוזיאל (חלק א חאו"ח סי' ז) במה שכתב מהר"ש בשם מהר"מ כשיש חופה בערב שבת, ומאחרים בה עד אחר שקיעת החמה, והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה, אז תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה, ואח"כ בחשיכה תפרוש ידיה על הנרות ותברך, או תאמר לעכו"ם להדליק אחר החופה, והיא תברך. ותמוה הוא שהרי ר"ת סובר (בתוס' שבת כה: ד"ה חובה) שמצות הנר בשבת היא בהדלקת הנר, ולכן אם היה הנר מודלק ועומד, צריך לכבות ולחזור ולהדליק, וחזינן מיניה דלא כמו שסבר מהר"ם הנ"ל, דהואיל וההדלקה היא מצוה, אין לברך אלא בשעת הדלקה, ועל ידי מי שמצווה בה. ע"כ. והרב דברי יחזקאל העיר על דבריו, שמאחר והיא פורשת את ידיה מול הנרות, גורם שאח"כ כשנוטלת ידיה, נקרא שפיר הדלקה עכשיו, והיא עושה זאת. ומעשי הגוי שהוא עושה על דעתה נקרא מעשה שלה. ובהערה קפב הוסיף שהמג"א בעצמו כבר הקשה כן על המהר"ם שתמוה הוא דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת, אבל למעשה בסו"ד כתב המג"א שבדיעבד אם שכחה מלברך עד

שחשיכה, יש לסמוך אמהר"ם. ע"ש. ודפח"ח. וצ"ח לדבריו את מה שביארו האחרונים הנ"ל בדעת המג"א. נודע כי אף שתמה הרב משפטי עוזיאל על המג"א הנ"ל, מ"מ במה שכתב הרמ"א בסעיף ה דאם משימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, זה מקרי עובר לעשיה, לא העיר ע"ז מאומה, וצריך לומר דשאני התם שנעשה הדבר בשעת ההדלקה. עיין ודו"ק].

לאחר כותבי כל זאת, מן השמים אנהינהו לעיינין במה שכתב בשו"ת יבי"א (חלק ב חאו"ח סי' יז אות ח) לבאר את טעמו של המג"א הנ"ל שפסק שבדיעבד אם שכחה מלברך עד שחשכה יש לסמוך אמהר"ש, משום שס"ל כדעת בה"ג דבברכה הויא קבלת שבת, ונדחית הברכה לאחר ההדלקה משום כך, להכי שפיר דמי לברך גם אח"ז, הואיל ונדחה ידחה. ע"ש. [ושם נשא ונתן בדברי שו"ת משפטי עוזיאל

הנ"ל. ע"ש]. ולאחר הקידה לא מסתבר שאם עבר זמן רב מסוף המעשה שיהיה אפשר לברך עליה, וכגון גר שמברך לאחר הטבילה (משום שלפני כן לא היה יכול לברך), ונזכר לאחר זמן רב, שיוכל לברך על הטבילה. וה"נ לא שנא. ומה גם שנראה שכל מה שתפסו את דברי הסוכרים שמקבלים את השבת בברכה על ההדלקה, אינו אלא לחומרא, והכא אם מברכים לאחר זמן, הוא חומרא דאתי לידי קולא, שהרי לדעת החולקים ע"ז, אין מקום כעת לברכה. ועכ"פ האחרונים הנ"ל פירשו בדעת המג"א שהוא מדין מצוה נמשכת. וכן פירשו בספר אמרי בינה (פסח סי' טו), ושו"ת תורת רפאל (הלכות שבת סי' ג), ושו"ת התעוררות תשובה (חלק א סי' קיב), ושו"ת הר צבי (סי' קמג ד"ה ולדעת), ושו"ת דברי יציב (חלק א סי' קכ), ושו"ת אז נדברו (חלק ג סי' ב), ושו"ת שבט הקהתי (חלק ב סי' שמג). ואיכא חיזוק לדברינו הכא מדברי ספר גדולות אלישע הנ"ל. וכמבואר למעיין.

אין ללמוד מדין מזווה לנרות שבת

(ב) **גם** ממה שהעלה בשו"ת יבי"א (חלק ח חיו"ד סי' כז) שאם קבע מזווה בביתו, ושכח לברך ברכת המצוה, ונזכר אחר ימים אחדים, יכול לברך על המצוה, וציין שם לגדולי עולם שכך פסקו ועל צבאם גאון ירושלים מהר"י נבון זצ"ל (וידוע מ"ש החיד"א

בספר שם הגדולים מערכת י אות קא שרבו מהר"י נבון היה אחד המיוחד מרבני הדור פעה"ק ירושלים, וכמעט לא הניח פסקן כמותו בגלילותיו. ע"ש. הובא בשו"ת יבי"א ח"ד חאו"ח סי' לד סוף אות כט). יש ללמוד מזה לגבי נ"ד דחשיב מצוה נמשכת.⁵

⁵ **סיפר** לי ידידי הרה"ג רבי גדעון בן משה שליט"א דאיהו העיר למו"ר בסתירת משנתו בזה, שהרי לפי דבריו בחלק ח, נפל כל היסוד שכתב בחלק ב הנ"ל לענין הדלקת נרות שבת, דאיכא ביה חשש ברכה לבטלה, אולם מו"ר טען שאף בשו"ת יבי"א חלק ח דעתו היתה שלא לברך על המזווה, ונראה שזה הטעם שחזר על משנתו בחלק י (חיו"ד סי' ל) בענין זה, וכתב שאין לברך על המזווה, ואף כתב התם שכן העלה בשו"ת יבי"א חלק ח שאין לברך מדין סב"ל [א"ה. הדבר צריך עיון, שהרי התם בחלק ח מבואר להדיא שפסק שיש לברך על המזווה, אלא דלרווחא דמילתא כתב שיסיר את המזווה כדי לבודקה, וע"ש במפתחות. ודו"ק. וכן מבואר בספרו הליכות עולם חלק ח (פרשת כי תבא הלכה י). וע"ע בירחון אור תורה (אב תשע"ו עמוד תתשמו). ודו"ק. אולם שו"ר ביבי"א חלק ח הנ"ל באמצע אות ה שכתב

מפשינן, וכל טצדקי דאית לן למעבד לקרב הסברות של הפוסקים עבדינן, וכמ"ש בשד"ח כללי הפוסקים (סי' טז אות נב), ובכללים (מע' מ סוף כלל טז). ע"כ. וביבי"א חלק י (חיו"ד סי' נח עמוד שפ ד"ה ניהדר) הביא את מ"ש בשו"ת חכם צבי (סי' קלח) שאחד מעיקרי יסודות התלמוד הוא, דאפושי פלוגתא לא מפשינן.

וישוב נזכרתי שבספר פסקי תשובות (סי' רסג ציון 172) הביא את מ"ש בספר ברכת הבית (שער מה סעיף יב) להכריע כדעת המג"א שבדיעבד אם שכחה מלברך עד שחשכה, יש לסמוך אמהר"ש ולברך על ההדלקה. ע"ש. ומבואר מזה דאף איהו סבר שמצוות הדלקת נרות שבת, היא מצוה נמשכת. ותאזרני שמחה. [ואף הגר"ש משאש זצ"ל שהורה בשו"ת תבואות שמש הנ"ל שלא לברך על המזוזה לאחר שקבעו אותה, הורה בשו"ת שמש ומגן בכ"ד שיש לברך לאחר הדלקת נרות שבת, וש"מ שהיא מצוה נמשכת, אולם יש לדחות זאת, שהרי הרמ"א כתב בסי' רסג סעיף ה דאם משימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, זה מקרי עובר לעשיה].

אין ללמוד מדין נרות חנוכה לנרות שבת

ומזה יש ללמוד שכן הדין לגבי הדלקת נרות שבת, שהיא מצוה מתמשכת. ונראה שלאחר זמן הרגיש מו"ר אף בסתירת משנתו בזה, שהרי לפי דבריו בחלק ח הנ"ל, נפל כל היסוד שכתב בחלק ב הנ"ל לענין הדלקת נרות שבת, דאיכא

ואף למ"ש בספר ברכת הבית (שער נט) שדוקא במצוה המוטלת על גוף האדם כציצית ותפילין וסוכה שא"א לקיימם ע"י שליח, אלא גוף האדם מחוייב לעשותן, אם לא בירך מתחילה מברך אח"כ, כי בכל רגע הוא מקיים המצוה בגופו, כגון קביעת מזוזה בביתו, וגם כשאין לו בית, הרי הוא פטור ממצות מזוזה, בכה"ג אם שכח ולא בירך מתחילה, לא יברך אח"כ. וכיו"ב כתב בשו"ת תבואות שמש (חיו"ד סי' צו) שלא העלה הרמב"ם שאפשר לברך אף לאחר קיום המצוה, רק במצות ציצית ותפילין וסוכה, משום שהם חובת הגוף ממש, שבזה בכל רגע הוא עושה המצוה, משא"כ במצות מזוזה, שאף שהמצוה נמשכת זמן ארוך, מכל מקום עשייתה נגמרת כרגע, ולא מקרי עובר לעשייתה. (הובאו בשו"ת יבי"א שם אותיות ד-ה). מ"מ נראה דשאני מצות נרות שבת שמדליקים אותם מבעוד יום, ועדיין אין הנאה מהדלקה זו, ולפ"ז על כרחך למימר שעיקר המצוה היא לאחר זמן, וממילא זו היא מצוה מתמשכת. וידוע דאפושי פלוגתא לא מפשינן, וז"ל שו"ת יבי"א (חלק ד חאו"ח סי' לח אות יג) הא אפושי פלוגתא לא

(ג) **והנה** בשו"ת יבי"א חלק ח הנ"ל במילואים שבסוף הספר הביא בשתיקה את מ"ש ר' אשר בן חיים בספר הפרדס שאם לא בירך בשעת הדלקת נרות חנוכה, יכול לברך עליהם כל זמן שהנרות דולקים. ע"ש.

שעכ"פ כיון שלא יצאנו מידי מחלוקת, סב"ל. ומ"מ נראה שיכול להסיר המזוזה ממקומה, ויתן אותה לבדיקה. ע"ש. וצ"ע. אולם לאחר המחילה הרבה אכתי לא איפרק מחולשא, דסוף סוף שאני מצות נרות שבת שמדליקים אותם מבעוד יום, ועדיין אין הנאה מהדלקה זו, ולפ"ז על כרחך למימר שעיקר המצוה היא לאחר זמן, וממילא זו היא מצוה מתמשכת, וכפי שסברו מרנן ורבנן המובאים כאן בתשובה זו.

ביה חשש ברכה לבטלה, ולפיכך בספר חזו"ע חנוכה (עמוד קל ואילך) העלה שאין לברך על נרות חנוכה, אם סיים להדליק את כל הנרות. ע"ש. אולם לאחר המחילה הרבה אכתי לא איפרק מחולשא, דסוף סוף שאני מצות נרות שבת שמדליקים אותם מבעוד יום, ועדיין אין הנאה מהדלקה זו, ולפ"ז על כרחך למימר שעיקר המצוה היא לאחר זמן, וממילא זו היא מצוה מתמשכת.

וכן בקודש חזיתיה לכהן הגדול מאחיו שהעלה בספר מ"ב בסי' תרעו סק"ד שאין לברך ברכת להדליק נר חנוכה, אם סיים את ההדלקה, ומאידך גיסא פסק בסי' רסג סעיף ה (בביאור הלכה ד"ה כשידליק) לגבי הדלקת נרות שבת, שאפשר לברך לאחר ההדלקה, כל זמן שלא הגיע זמן איסור ההדלקה. ע"ש. וחזינן מיניה שדין נרות שבת שונה מדין נרות חנוכה.

ועוד יש לחלק בין נרות שבת לנרות חנוכה, דשאני נרות חנוכה דקיי"ל כבתה אין זקוק לה, וכמבואר בשו"ע או"ח (סי' תרעג סעיף ב), משא"כ לגבי נרות שבת, אם כבתה לפני כניסת שבת, זקוק לה. ולפ"ז בנרות חנוכה לא

חשיב מצוה מתמשכת, משא"כ בנרות שבת כיון שעדיין זקוק לה, נחשבת למצוה מתמשכת. ושו"ר בשו"ת דמשק אליעזר (חיו"ד ס"ס מז) שכתב שאם שכח לברך על הדלקת נרות חנוכה, דאינו רשאי לברך לאחר גמר מצות ההדלקה, משום דקיי"ל דאם כבתה אין זקוק לה, א"כ כבר נעשית כל המצוה, ומעתה אין עליו חיוב כלל, ואיך יהיה רשאי לברך, מה שהיה היה כבר. ודלא כמ"ש בשו"ת רע"א (מה"ת סי' יג) לצדד שרשאי לברך גם לאחר שסיים כל ההדלקה. הובא בספר חזו"ע חנוכה (בעמוד קלג). ע"ש. ומבואר מזה שלגבי נרות שבת, שהדין הוא דאם כבתה זקוק לה, שפיר דמי לברך אף לאחר ההדלקה. גם בשו"ת יבי"א (ח"ב חאו"ח סי' טז אות ב ד"ה אלא) כתב שיש לצדד בנרות שבת דעדיפי מנרות חנוכה, שי"ל כבתה זקוק לה, ולא נשלמה מצותה. ע"ש.⁶ ואף רבי יוסף ידיד הלוי זצ"ל בספר ברכת יוסף (חלק ג עמוד קפג) העלה שאין לברך לאחר שסיים את הדלקת נרות חנוכה, משום שקיי"ל שאם כבתה אין זקוק לה. ע"ש. ולפ"ז יוצא שלגבי נרות שבת שזקוק לה, חשיב מצוה נמשכת, ולית ביה דררא דברכה לבטלה. וידידי הרה"ג רבי גדעון בן משה שליט"א העיר,

⁶ ובי"ב בפשיטות אב"ד ירושלים רבי יצחק בואינו זצ"ל בספר שלחן מלכים (אות ח) בשם רבי יצחק די בוטון זצ"ל שאם כבתה מאליה, צריך לחזור ולהדליק, וצריך לברך. אולם הגר"י בואינו מסיק שנהגו שלא לברך. וכ"כ בספר חוט שני (חלק ד עמוד נט) שאם כבו כל הנרות, צריך לחזור ולהדליק ולברך. וכן מבואר בספר חובת הדר (עמוד פז בהערה י) דאיכא חיוב לחזור ולהדליק, אלא שאין לברך. ע"ש. ומ"ש בספר שמירת שבת כהלכתה (חלק ב פרק מג הלכה טז) שאם כבו הנרות, מצוה לחזור ולהדליקם, וצ"י (בהערה צז) לספר חובת הדר הנ"ל, לא דק בזה. משום שאין זה בגדר מצוה, אלא בגדר חיוב, ואפשר דאף איהו התכוון לזה. (שמאחר ואיכא מצוה, ממילא איכא חיוב). [ומ"ש מהר"ש גארמיזאן זצ"ל בשו"ת משפטי צדק (סי' לו) שאם נכבה הנר שבת בתוך זמנו, שמותר להנות ממנו, ואפילו את"ל דאתקצאי למצותה לנר שבת, מ"מ יניחנו לשבת אחרת. ע"ש. צ"ל דמייירי שכבה בזמן שא"א עוד להדליקו שוב, והא לאו הכי, איכא חיוב לחזור ולהדליקו]. ומ"ש בשו"ת מהר"ם בריסק (חלק ב סי' מז) שאם כבו הנרות אינו זקוק להם, משום שעיקר המצוה היא ההדלקה. במכת"ר אין זה מחוור, ונעלם מיניה מ"ש הפוסקים שעיקר המצוה היא ההנאה מהנר, ועכ"פ נראה דאף איהו יודה דשפיר דמי לברך לאחר ההדלקה, משום שהיא מצוה נמשכת.

שיש להוסיף את מאי דהביאו בגמ' שבת (כא:): שני תירוצים, חדא דאי לא אדליק מדליק, וא"נ לשיעורה. ולפי תירוצי קמא לא בעינן שיעורה, וכל שהדליק בכל דהו, יצא יד"ח. וכמ"ש הפוסקים. (הובאו בספר חזו"ע חנוכה עמוד קיב בהערה ד. ע"ש), ולפ"ז אין הדלקת נרות חנוכה, מצוה מתמשכת.

לאחר זמן ראיתי בספר מעשה נסים (עמוד קיז בערך חנוכה) שכתב ג"כ לחלק בין נרות שבת לנרות חנוכה, משום שבנרות חנוכה הדלקה עושה מצוה, ואפילו כבתה אין זקוק לה, משא"כ בנרות שבת דאם כבתה זקוק לה, וזאת מאחר ועיקר מצותו לאכילה ולשינה, וממילא הוי מצוה שיש לה המשך זמן, ויכול לברך כל זמן מצותו. ע"ש. [א"ה. לקמן באות יד הבאתי את מ"ש הגרי"ח זצ"ל בספר מקבציאל דשפיר הוי עובר לעשייתו, מפני שבאותו זמן "אם כבו מאליהן, או אם כבה אותן בידים, הרי זה לא קיים את המצוה", וא"כ שפיר יחול לשון הברכה על העתיד, והוי שפיר עובר לעשייתו". ע"ש. ודו"ק].

וע"פ כל האמור מ"ש הגאון הנאמ"ן שליט"א בתשובה, והיא לו נדפסה בקובץ ויען שמואל כרך יט (סי' יז עמודים קמז-ז) ללמוד ממ"ש

בספר חזו"ע חנוכה (עמוד קלג) בשם רבנו אברהם בן הרמב"ם בתשובה (סי' פג) דמי שסיים את הדלקת נרות חנוכה, שאין לו לברך יותר ברכת להדליק נר חנוכה. ע"ש. דמינה אף לגבי נ"ד (בנרות שבת) שיש חשש ברכה לבטלה אם מברכים לאחר ההדלקה. ע"ש. [וע"ע מ"ש בזה בשו"ת אלישיב הכהן (חלק א סי' יג). ע"ש]. לאחר המחילה הרבה, כשל עוזר ונפל עוזר, ואיהו גופיה הביא התם בעמוד קמח את דברי המרדכי הנ"ל באות א. (וכן במבוא למ"ב עם הגהות איש מצליח חלק ג עמוד 13) כדי ליישב את מנהג אמותינו שברכו לאחר ההדלקה.

שו"ר בגוף תשובת רבנו אברהם בן הרמב"ם המובאת במילואה בספר ילקוט יוסף (חלק א עמוד יד, ובהדורא חדשה עמוד שמב) שכתב שהמברכים ברכת על נטילת ידים של שחרית בבית הכנסת, היא ברכה לבטלה, שלאחר שנעשית המצוה, אין טעם לברכה, דמאי דהוה הוה, וכשם שאסור לברך להדליק נר חנוכה אחר שהדליק, כך אסור לברך על נטילת ידים לאחר המצוה. ע"כ. ומזה שהזכיר רבנו אברהם את נר חנוכה, ולא נר שבת השכיח טפי, נראה מזה דסבר דשאני נר שבת שהיא מצוה מתמשכת. והוא סייעתא לכל דברינו הנ"ל.⁷

⁷ **וע"פ** האמור מ"ש בספר הליכות עולם (חלק ג פרשת נח עמוד מא) להעיר שנראה שהרמ"א שכתב בהגה שיש לברך אחר הדלקת הנרות, אזיל לשטתיה דס"ל שאם לא בירך על השחיטה קודם שישחט, יכול לברך אחר השחיטה כדברי האו"ז, ולכן פסק בהגה ביו"ד (סי' יט סעיף א) דאם שחט דבר דאתיליד בו ריעותא, וצריך בדיקה, ישחטנו בלא ברכה, וכשימצא כשר מברך על השחיטה, ובלבד שיהא סמוך לשחיטה. ומקור דבריו הם מהאו"ז, והאו"ז לשטתיה שאם לא בירך קודם המצוה מברך לאחר עשיית המצוה, וכמ"ש בשמו בהגהות אשרי (ריש חולין). וז"ל רע"א בחידושי ליו"ד שם, על דברי הרמ"א בהגה שם: תמיהני לפי מאי דמסיק הש"ך בסק"ג כדעת הרמב"ם, שאם שחט ולא בירך קודם שחיטה, אינו מברך אח"כ, א"כ י"ל דאף באתייליד ריעותא אינו מברך אח"כ. ומקור הדין של הרמ"א הוא מהאו"ז, והאו"ז לשטתיה אזיל, שכתב בהג"א בשמו שכל המצות אם לא בירך עובר לעשייתו מברך אח"כ, אבל לדידן דקיי"ל כהרמב"ם והתוס' והרא"ש שאינו מברך אחר עשיית המצוה, גם באתייליד ריעותא אינו מברך אח"כ. עכ"ד הרב הליכות

בירור דעת מהר"י ברונא

עוד, אבל אם לאחר זמן איסור הדלקה, לא תברך. עכ"ל. וכ"כ בשמו בספר א"ר (סק"י). ובספר בגדי ישע ביאר את מ"ש המג"א הנ"ל שבדיעבד יש לסמוך אמהר"ש ולברך אחר שחשיכה, שמאחר ומהר"י ברונא חולק ואוסר לברך לאחר שעת האיסור, ע"כ כתב (המג"א) דאין לסמוך רק בדיעבד. ע"ש. [אולם הוסיף ע"ז הרב הנז' שאפילו בדיעבד קשה כי סב"ל, ולכתחילה נ"ל בחופה שאינה רוצה לקבל שבת עדיין תדליק ותברך ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה]. וכ"כ בספר עיקרי הד"ט (סי' יא אות יז) בשם מהר"י מברונא שאשה שהדליקה נרות שבת בע"ש, ולא ברכה, ואחר שיצאו הקהל מבה"כ נזכרה שלא ברכה, אין לה לברך עוד. עכ"ל.

ד) והנה בספר שכנה"ג (הגה"ט ס"ק יא) כתב וז"ל אם שכחה מלברך ולא נזכרה עד שיצאה מן הקהל לא תברך כלל, מהר"י ברונא בתשובה כ"י, ומוכח מדבריו שם דאם נזכרה קודם זמן איסור הדלקה שמברכת. עכ"ל. [הביאו להלכה אב"ד ירושלים רבי יצחק בואינו זצ"ל בספר שלחן מלכים (אות ו), ורבי אברהם כלפון זצ"ל בספר לקט הקציר (סי' כ אות לד), והרב מנחם מרדכי זצ"ל (בעל מח"ס מנחם אבליס) בספר דברי מנחם בהגהת הטור אות ז. גם בספר מאמ"ר סק"ג ציין לדברי קודשין]. וכ"כ בספר עולת שבת (סק"ח) וז"ל כתב בתשובות מהר"י ברונא כ"י אשה ששכחה ולא בירכה על ההדלקה, אם נזכרה קודם איסור הדלקה תברך

עולם. אולם לפי האמור, במכת"ר אינו ענין לנדוננו, משום דשאני הכא דהוי מצוה מתמשכת, ועוד שנוהגים לשים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ולברך, ואחר כך לסלק את היד, ובכה"ג כתב הרמ"א דחשיב עובר לעשייתו.

וע"פ האמור ניהא מ"ש בחידושי רע"א להעיר על מ"ש הרמ"א (סי' רסג סעיף ד) שאם היה הנר דלוק מבעוד יום גדול, יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך שבת, דהיינו משהיה דלוק לענין אחר, אבל אם הדליק לצורך שבת, אלא שהדליק בעוד היום גדול, אין צריך לכבותו. ע"ש. הביאו המ"ב (סק"כ, ובביאור הלכה ד"ה מבעוד). ויתרה מזו כתב בשו"ת רע"א (מה"ת סי' יג) לצדד שרשאי לברך על הדלקת נרות חנוכה גם לאחר שסיים כל ההדלקה, וזאת ע"פ מ"ש הרא"ש בפ"ק דפסחים (סי' ג) שהטעם שמברך להתעטף בציצית, ולהניח תפילין, ולישב בסוכה, ולהדליק נר חנוכה, משום דיש בהם שיהיו מצוה, ולשון מורה ע"ז להיות עטוף בציצית ולישב בסוכה וכו', ולהדליק נ"ח שיהיו במצותה, כדאמרין משתשקע וכו', שתכלה רגל מן השוק. ע"ש. הרי דמדמה נ"ח לציצית ותפילין דיש שיהיו במצותה, א"כ י"ל כמו בציצית ותפילין מברך גם אחר הנחתם דעדיין עוסק במצותם, הוי כמו קודם עשייתן, ה"נ י"ל בנ"ח, ואף דאינו דומה לגמרי דשם עוסק במצותם במה דלבוש וכו', משא"כ בנר חנוכה דכל שבשעת הדלקה היה בו שמן כשיעור, אף אם רגע אח"כ כבתה הנר, אין מוטל עליו להדליקו, וא"כ י"ל דמקרי עברה מצוותה, מ"מ כיון דכ"ל הרא"ש בחדא, לקרותם שיהיו מצוה, י"ל דמקרי עובר לעשייתן. ע"ש. ומעיקרא הרי הש"ך שחלק על האו"ז, וסבר שאין לברך לאחר קיום המצוה, אפ"ה הסכים למ"ש הרמ"א הנ"ל דאם שחט דבר דאחיליד בו ריעותא, וצריך בדיקה, ישחטנו בלא ברכה, וכשימצא כשר מברך על השחיטה, ואף שרע"א פקפק בזה, מ"מ הש"ך לא ס"ל הכי, וכ"כ בספר זבחי צדק (סק"ג) שאע"פ שהעיקר כדברי הרמב"ם שאין לברך אחר עשיית המצוה, שאני הכא שא"א לברך קודם שחיטה, מש"ה לא אידחי. ע"ש. ואף רע"א למעשה נשאר בזה בצ"ע. ומה שהסתייע בספר הליכות עולם ממה שפסק בשו"ת הרשב"ץ (חלק ב סי' מג) שיש לחוש לסברת הרמב"ם גם באופן שא"א לברך בתוך המקולין, כגון שהמקום מטונף וכו'. ע"כ. הנה עיינתי שם וראיתי שכתב הטעם לכך, שאפשר שחז"ל לא החירו לעשות כן כל שאפשר לו לעשות תקנה בניקוי המקום המטונף. ע"ש. ולפ"ז אינו

אולם הדבר צריך תלמוד שהרי בשו"ת מהר"י ברונא (סימן פד) הנדפס כתוב בזה"ל: נשאלתי על אשה שהדליקה נרות לשבת בע"ש ושכחה לברך להדליק נר שבת, ולאחר שיצא הקהל, נזכרה ושאלה אם עוד יכולה לברך, והשבתי דלא לברך כלל, אע"ג דבריש חולין בא"ז והגה' אשירי דאם שחט ולא בירך קודם השחיטה, יברך אחר השחיטה והכיסוי, שאני התם דזמן שחיטה הוא, אבל הכא דלאו זמן הדלקה היא, לכן לא תברך, ושמא תראה חסרון בנרות ותטה ותתקן. ועוד להדליק, להבא משמע, אבל על השחיטה לשעבר משמע, כדפי' תוס' בריש פסחים וכיון דתקנו להדליק, שוב אין לברך. עכ"ל. ולכאורה מטעמו האחרון מבואר דלאחר הדלקת נרות שבת א"א לברך ע"ז. וכן העירו מזה בספר יפה ללב (חלק ה בהשמטות אות ב, ובדפוס"ח חלק ג אות כז), ובספר יקהיל שלמה, ובספרו מימי שלמה (בסוף סי' רסג), ובספר תורת חיים סופר (ריש סי' קיד). ע"ש. גם בספר בירור הלכה (חלק ד) כתב שאף שבמהדו"ק הביא הרבה פוסקים דס"ל דנרות שבת חשיבי מצוה מתמשכת, מ"מ מדברי מהר"י ברונא מוכח דלא כוותיהו. ע"ש.

אולם נראה שהרב שכנה"ג ושאר גדולים הנז' לעיל הבינו דעיקר טעמו של מהר"י ברונא כטעמו הראשון משום דאין זה זמן הדלקה, לפיכך לא רשאית לברך, ומה שהוסיף ועוד להדליק להבא משמע, הוא לרווחא דמילתא, אך אין זה העיקר, שכבר גילה דעתו דעיקר הטעם משום שאין זה זמן הדלקה,

ולפי"ז בזמן ההדלקה שפיר דמי לברך, דאי לאו הכי, הוה ליה למימר בתחילה כפי טעמו האחרון דלהדליק להבא משמע, ולהוסיף עוד טעם שהוא שעת איסור הדלקת נרות, ומדלא נקט לשון זה, מוכח שעיקר הטעם הוא משום דאין זה זמן ההדלקה. עיין ודו"ק. ועכ"פ אנו סומכים על דברי הקדמונים שראו במו עיניהם את הכ"י של מהר"י ברונא, ולא על מה שנדפס, שיתכן שנגעו בו ידים.

וידידי הרה"ג רבי אליהו סעדון שליט"א העיר שמדברי מהר"י ברונא מוכח דמצות הדלקת נרות לא חשיבא מצוה מתמשכת, דאי איתא דס"ל דמצות הדלקת נרות חשיבא מצוה מתמשכת, לא היה לו לקשר זאת למצות שחיטה, ולתלותה במחלוקת האו"ז והרמב"ם, דאף אי הוה סבר כהרמב"ם י"ל כן, משום דשאני מצות הדלקת נרות שבת דחשיבא מצוה מתמשכת, אלא ע"כ דס"ל דלא חשיבא מצוה מתמשכת, ולפיכך הוצרך לדון רק אליבא דהאו"ז. עיין ודו"ק. ע"כ. אולם לפענ"ד נראה שהטעם שנטפל לדברי האו"ז, משום דאתא למימר שאף לשיטתו אין לברך לאחר שיצא הקהל, משום דלאו זמן הדלקה היא. ולפי כל האמור מה שהסתייע בשו"ת יבי"א חלק ט (חאו"ח סי' כד סוף אות ד), וביבי"א החדש (ח"ב חאו"ח סי' טז הערה 5), מדברי מהר"י ברונא שאסור לברך לאחר ההדלקה, הנה לפי האמור אדרבא חזינן מיניה דאיהו סבר כל בתר איפכא, וכפי שלמדו בדבריו גאוני עולם הקדמונים, אשר זכו לראות את גוף הכ"י.

ענין לנדון הרמ"א הנ"ל, שאין לו שום אפשרות לברר לפני השחיטה את כשרות הבהמה שנפל בה ספק. עיין ודו"ק.

מישא ומתן בדברי המאמ"ר

שמבואר שהבין כן בדעתו. עיין ודו"ק. ועכ"פ דברי המאמ"ר אינו ענין למה שנהגו כמו שכתב הרמ"א דאם משימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, זה מקרי עובר לעשיה, שהרי על דברי הרמ"א הנ"ל לא העיר המאמ"ר מאומה, וש"מ שבכה"ג ליכא שום חשש כלל ועיקר. ושור"ר להרה"ג רבי שלמה זעפרני שליט"א בתשובה, והיא לו נדפסה בקובץ נר יום טוב (חלק יד עמוד 176) שביאר שאף אליבא דספקו של המאמ"ר, מ"מ על ההדלקה הנז' ברמ"א דתיכף להדלקה תכסה את הנר ותברך, לא העיר המאמ"ר מאומה, וש"מ דבכה"ג שפיר מקרי עובר לעשייתו. ע"ש.

דעת החפ"י שזו מצוה מתמשכת

ואחר כך מסלקין היד, זה מקרי עובר לעשיה. ע"כ. וכן יובן מ"ש בספר כה"ח (שם ס"ק לד) שיש להדליק ואח"כ לברך, משום דאיהו הביא התם בס"ק לו את דברי הפוסקים הנ"ל שאשה ששכחה ולא ברכה על ההדלקה, עכ"פ אם נזכרה קודם זמן איסור הדלקה, תוכל לברך. ע"ש. ודו"ק. וזאת מלבד מ"ש הרמ"א הנ"ל דאם משימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, זה מקרי עובר לעשיה.

מישא ומתן בדעת האש"ל אברהם

משום שהם נוהגות לקבל שבת בהדלקה, ולפ"ז לא יוכלו לברך קודם לכן, וממילא לא הוא ברכה לבטלה, משא"כ האנשים שאינם מקבלים את השבת בהדלקה, הרי הם יכולים לברך קודם לכן, ומעתה אם יברכו לאחר ההדלקה, יכנסו לחשש ברכה לבטלה, ואולי זה קיל מצד שמשך הדליקה נמשך גם אח"כ, אך גבי נר חנוכה

(ה) ומי"ש בספר מאמ"ר (סי' רסג סק"ג), היה נ"ל פשוט שאם שכח ולא בירך ונזכר אח"כ, דתו לא מצי לברוכי, שהרי ברכות אינם מעכבות, וכבר קיים מצותו, אבל ראיתי כתוב בשם מהר"י ברונא שכל שנז' קודם איסור הדלקה, דהיינו קודם שקיבלו הקהל תוס' שבת, שיכולה לברך וכו', ומיהו צ"ע למעשה. ע"ש. הנה לפי האמור ניחא, דשאני הכא דהויא מצוה מתמשכת. ועכ"פ אין ספקו מוציא מידי ודאם של כל האחרונים שפסקו שזו מצוה מתמשכת, ושפיר יכולים לברך אף לאחר ההדלקה, ומה גם שיש לומר שכל ספקו של המאמ"ר הוא דוקא היכא שהגיע זמן איסור הדלקת נרות, ושור"ר בספר דברי מנחם (בהגהת הטור אות ז)

(ו) ודעתא יובן היטב אמאי כתב בפשיטות בספר חס"ל (סי' רסג סק"ו) שיש לברך לאחר ההדלקה, ולא חשש לברכה לבטלה, משום דאיהו לשיטתו בסי' רסג סק"ב שכתב ואשה ששכחה ולא ברכה על ההדלקה, אם נזכרה קודם זמן איסור הדלקה, תברך עוד, אבל לאחר זמן איסור הדלקה, לא תברך. ע"כ. וזאת מלבד מ"ש הרמ"א בסי' רסג סעיף ה דאם משימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין,

(ז) ומי"ש בשו"ת יבי"א (ח"ב חאו"ח סי' טז אות ב) בשם ספר אשל אברהם מבוטשאטש (סי' רסג סעיף ה) שזכר שבת אינה מצוה מתמשכת. הנה עיינתי בדברי קודשו, וראיתי שכתב כן בתורת הערה לגבי אנשים שמדליקים נרות שבת, שעליהם לברך קודם לכן, שהרי הטעם שהנשים מברכות לאחר ההדלקה,

מפורש שלא לברך, כי אם בעת שעדיין מדליק. ועכ"פ נראה למעשה שהאנשים יברכו קודם ההדלקה. עכת"ד. ומעתה הרי שוברו בצדו, שהנשים שנהגו לברך לפני ההדלקה, מפני שנהגו לקבל את השבת בהדלקה (ואף השו"ע בסי' תרעט חשש לכתחלה לדעה זו. ע"ש), שפיר יכולות לברך לאחר ההדלקה, שמאחר ואינם יכולות לברך קודם לכן, שפיר חשיב עובר לעשייתן.

ומעיקרא הרי איהו ספוקי מספקא ליה, אי חשיב מצוה מתמשכת או לאו, ואין ספקו מוציא מידי ודאם של כל הפוסקים דפשיטא להו דהויא מצוה מתמשכת. וגם דברי המדרכי בשבת (סי' רצד בהגה"ה) שכתב שאין ההנאה מצד האכילה דוקא, רק גם מצד ההלוך לאורם לבד, מוכיחים הכי, ואיהו גופיה הביא את דבריו התם.

ביאור דברי ספר פאר עין חיים

ח) **ומי"ש בשו"ת יבי"א** (חלק ט חאו"ח סי' כד אות ה) שגם בשו"ת פאר עין חיים חלק ב (תשובה יד דף טז רע"ד) שהיה מגאוני אשכנז העלה להלכה ולמעשה שצריכה לברך קודם שתתחיל להדליק הנרות, משום עובר לעשייתן. ע"כ. הנה עיינתי בדבריו, וראיתי שכתב שם בעמוד ג' לבאר את מה שנהגו הנשים לברך לאחר ההדלקה, דמייירי שמדליקות את הנרות בעוד היום גדול, ואפילו מחצות היום, "וישיש להתנות שאינם מקבלים שבת עדיין בהדלקה זו", ובסמוך לחשיכה תשים ידיה על עיניה ותברך, ואח"כ תסלק ידיה מעל עיניה, ותסתכל בנרות ותכוין לקבל שבת השתא בראייתה. וכך נהגתי בתוך ביתי, וראוי לנהוג כן בכל מקום, ובאופן זה אף אם תתאחר לברך על הנרות ולקבל שבת עד ספק חשיכה, מ"מ ליכא בזה עכ"פ חששא דאורייתא, כיון דהדליקה הנרות מכבר. עכת"ד. הרי להדיא דאף איהו אינו חושש במה שמברכת זמן רב לאחר ההדלקה, היכא שעשתה תנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקה, אלא דהיכא שמדליקה סמוך לחשיכה, שרגילים להדליק בסתם בלא תנאי, חידש התם שבכה"ג תברך לפני ההדלקה, מטעם הכמוס

עמו, ומ"מ גם בכה"ג מבואר בדבריו שאם תתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה, שפיר דמי שתדליק תחלה, ואח"כ תפרוס ידיה ותברך, כדי שיהיה עובר לעשייתן. הרי לפנינו שסבר וקיים את מנהגם, אלא שעשה בהם תנאים מסויימים. ומי שירצה לחוש לדבריו, יאמר לאשתו שתעשה תנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקה, כי אם בעת הברכה הנאמרת לאחר ההדלקה, ושלוש על ישראל. ועכ"פ חזינן מיניה דאף איהו אינו חושש לגבי נ"ד לדעת הרמב"ם הסובר שאסור לברך לאחר קיום המצוה, וא"כ אין מקום להסתייע מדבריו כלל ועיקר.

ולקושטא דמילתא לאחר העיון בדבריו, לא זכינן להבין את פלפולו הארוך, ואנו אין לנו אלא פשט גדולי הפוסקים אשר לאורם אנו הולכים. ומעיקרא הדבר מפליא היאך חכם שחי בדור האחרון בדור של רבי יצחק אלחנן זצ"ל מקובנא בעל שו"ת עין יצחק (ואף קיבל ממנו הסכמה לספר), יבוא לסתור את מנהגם המיוסד ע"פ דעת הרמ"א ושאר גאוני עולם, אתמהה! (ואפשר דאיהו מפרש את מהרי"ו והרמ"א דמייירי במדליקה את הנרות בעוד היום גדול, אולם דחוק

מאוד להעמיד אוקימתא זו בדבריהם). [ועל עצם דבריו, עיין מ"ש בזה לקמן באות יג].⁸

ואף מ"ש הגר"י פישר זצ"ל בשו"ת אבן ישראל (חלק ח סי' כא) שאף מהרי"ו ס"ל דדוקא מבעוד יום דהיינו מפלג המנחה, הברכה אחר ההדלקה, משא"כ במי שמדליק קרוב לזמן התוספת, בודאי מברך ואח"כ מדליק, ולכן לא אמרו בגמ' כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, חוץ מהדלקת הנרות בע"ש, לפי שכל מה שנהגו בני אשכנז לברך אחר ההדלקה, הוא משום שנהגו להדליק מוקדם מפלג המנחה, משום שיש מחלוקת בשיעור התוספת, שבשטמ"ק (ביצה ל.) כתב בשם ר"י שהשיעור הוא חצי שעה, ולדעת התוס' (ר"ה ט.) די בכל שהוא, ולכן מוכרחים לקבל את השבת, שאל"כ לא יצאו י"ח בהדלקת הנרות. ע"ש. הובא בשו"ת יבי"א (חלק י חאו"ח סי' כא אות ז). מסתמות הפוסקים לא נראה כן, ועכ"פ אף איהו לא חשש בזה לברכה לבטלה בזה שמברכים לאחר ההדלקה, שהרי אף איהו הסכים שאם מדליקים מפלג המנחה דשפיר דמי לברך לאחר ההדלקה.

עיין ודו"ק. ובעצם חידושו יש להעיר, קרוב לודאי שאם היה רואה שגדולי עולם מדורות קודמים סברו שמקבלים את השבת בעת הברכה, וכפי שהובאו בסי' הקודם באות א (ומסתמות הדברים נראה דמייירי אף במי שמדליק קרוב לזמן התוספת), לא היה כותב כן. (וכן יש להעיר מזה על מ"ש בספר פאר עץ חיים הנ"ל).

צא ולמד ממ"ש בשו"ת לב חיים (חלק ב סי' מט) שכל מחלוקת הפוסקים, אם ההדלקה היא קבלת שבת, היינו דוקא כשמדליק מבעו"י גדול שאינו זמן קבלת שבת, משא"כ לדין שנוהגים להדליק עשרים דקים קודם השקיעה, והוא זמן כניסת שבת, לפ"ז הרי הוא מקבל שבת בודאי, ולא מהני תנאי, ואינו רשאי להתפלל מנחה אח"כ. ע"ש. ומדבריו למדנו כל בתר איפכא מדברי הרבנים פאר עץ חיים ושו"ת אבן ישראל הנ"ל, ואף שיש לפקפק אף בחידושו, וכפי שתפס עליו בזה בשו"ת יבי"א (חלק ב חאו"ח סי' טז אות ט). ע"ש. מ"מ מדבריו למדנו שאין מקום כלל וכלל לחידושם של הרבנים הנ"ל. עיין ודו"ק.

תמיהה על ספר חקר הלכה

זה, וסיים שהפוסקים שכתבו שיברך אח"כ, אפשר שכוונתם על תכ"ד, וכשיטת הפר"ח ביו"ד סי' יט שסבר שאם לא בירך לפני השחיטה, יוכל לברך בתכ"ד לשחיטה. ע"כ. (הובא בשו"ת יבי"א החדש ח"ב חאו"ח סי' טז ציון 4).

ומה שהעיר בשו"ת חקר הלכה (מע' ברכות אות י דף לד ע"א) שמצוה זו אינה מתמשכת. הנה עיינתי בדברי קודשו, וראיתי שתמה שם על הרב ישועות יעקב שתפס בפשיטות שזו מצוה מתמשכת, דמנין לו דבר

⁸ ומי"ש לתמוה על מי שפירש במנהגם, שהטעם שצריך לאחר ההדלקה, משום דהוה דומיא דטבל ועלה וכו', והוא משום דגברא לא חזי, וכדאיתא בברכות (נא.), והכא נמי לא חזי לברך קודם ההדלקה. [א"ה. עיין בדברי הא"א מבוטשטש המובא באות ז. ודו"ק]. וליתא פירוש זה, משום דאין קבלת שבת תלויה בברכה, אלא בהדלקה. ע"ש. הנה בסי' הקודם (באות א) הבאנו רבים ונכבדים מגדולי עולם שנראה מדבריהם דסברי כדעת מהרי"ו והרמ"א שמקבלים את השבת בברכה. ולפ"ז שפיר מקרי גברא דלא חזי.

אולם במכת"ר נעלם מיניה מ"ש גדולי הפוסקים להדיא שיש לברך אף לאחר זמן רב, אלא דפליגי אי שרי לברך עד זמן האיסור של הדלקת נרות, או אף לאחר זמן זה (הובאו לעיל בהערה), ומבואר מזה להדיא דאף לאחר זמן של תכ"ד, שפיר דמי לברך ברכה על ההדלקה. הרי לפנינו כמו שנקט בפשיטות בספר ישועות יעקב שזו מצוה מתמשכת. שו"ר בשו"ת בצל החכמה (חלק ד סי' נו אות ה) שתפס עליו בזה. ועוד האריך שם להוכיח שזו מצוה מתמשכת. ומבואר בדברי קודשו שאף למ"ד שסובר דבעינן עובר לעשייתו, מ"מ בדיעבד שפיר דמי לברך

אף לאחר ההדלקה. ע"ש. ועכ"פ אף לדעת הרב חקר הלכה אם עושים כמ"ש הרמ"א שנוהגים שמימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, דליכא בזה חשש ברכה לבטלה, שהרי הרמ"א קרי בחיל דזה מקרי עובר לעשייה. וזה ברור.

ובעצם דבריו יש להעיר, שקרוב לודאי שאם היה רואה שגדולי עולם מדורות קודמים סברו שמקבלים את השבת בעת הברכה, וכפי שהובאו בסי' הקודם באות א, לא היה כותב כן.

דוחה את הראיה מספר שבולי הלקט

י' ודנה בספר ילקוט יוסף החדש (שבת חלק ב בסופו בקו"א עמוד תרכד) הביא את מה שטענו רבים וטובים, שהדלקת נרות היא מצוה מתמשכת, וממילא ליכא בזה דררא דברכה לבטלה, והשיב שמצא בספר שבולי הלקט (ענין שבת נט) שכתב להוכיח שלא מקבלים שבת בהדלקת הנרות, שא"ת שהברכה חשיבא קבלת שבת, איך ידליק את הנרות וכו', שהרי צריך לברך קודם ההדלקה, דקי"ל כל הברכות כולם מברך עליהם עובר לעשייתו. ע"כ. ומוכח מדבריו שהמברך אחר ההדלקה הוא ברכה לבטלה, דאי נימא שיכול לברך אחר ההדלקה דהוויא מצוה מתמשכת, למה לא יאמר שידליק ויברך אח"כ, ויקבל שבת בברכה שאחר ההדלקה, וע"כ שהבין שהברכה אחר ההדלקה היא ברכה לבטלה, ולכן שפיר הוכיח שאין מקבלים שבת בהדלקה ובברכה. ולפ"ז יש מקום להוראת מר אביו ששינה את המנהג מחמת חשש ברכה לבטלה. ע"ש. אולם במכת"ר ולאחר

הקידה חמש מאות, יש לדחות ראיה זו, שהרי אף במצוות מתמשכות, לכתחילה בעינן לברך קודם המצוה, שהרי אמרו חז"ל בפסחים (ו:): שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתו, חוץ מטבילה, ולא קאמר נמי חוץ מהדלקת נרות שבת. צא ולמד מ"ש הרמב"ם (בפי"א מהלכות ברכות ה"ה וה"ו): העושה מצוה ולא בירך, אם המצוה עדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייתה, ואם דבר שעבר הוא אינו מברך, כיצד, הרי שנתעטף בציצית, או שלבש תפילין, או שישב בסוכה ולא בירך תחלה, חוזר ומברך אחר שנתעטף אקב"ו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש תפילין, להניח תפילין, וכן אחר שישב בסוכה, לישב בסוכה. וכן כל כיוצא באלו. עכ"ל. והדבר ברור שבמצוות תפילין וציצית וסוכה, בעינן עובר לעשייתו, אף שהם מצוות מתמשכות, ומינה שאף שהדלקת נרות שבת היא מצוה מתמשכת, מ"מ בעינן לכתחלה שיהיה עובר לעשייתו, ומעתה שפיר הביא

דהויה מצוה מתמשכת. ע"ש. שאני התם שלא הודלקה לשם מצוה, או שהודלקה לפני הזמן של פלג המנחה, משא"כ היכא שהודלקה בזמן לשם מצוה, שפיר אפשר לברך אף לאחר מכן. וכן פירשו מרנן ורבנן הובאו לעיל באות א. שו"ר שגם הגאון הנאמ"ן שליט"א העיר מזה ע"ד הרב ילקו"י בקובץ ויען שמואל הנ"ל בעמוד קמו.

ומ"ש עוד בילקוט יוסף שגדול הדור רשאי לשנות מנהגים שאינן מכוונים. ע"ש. הנה לפי כל האמור, אף למטוניה דמר, הרי מנהג זה, הוא מנהג משובח, שהרי בזה יוצאים יד"ח דעת הסוברים שאליבא דהבה"ג מקבלים את השבת כבר בברכה על ההדלקה, ומרן בסי' תרעט חשש לדעת הבה"ג, ודורא דברכה לבטלה ליכא בזה, וכפי שהתברר לן מפי סופרים ומפי ספרים. ותו לא מידי.

בירור דעת מהר"א מאני

כנר אחד דמו, ומברכת לבסוף, ואין מי שיעכב את הברכה הבאה באחרונה, אלא ודאי דקפדינן שתברך תחלה, משום דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, ואם תדליק הגאז תחלה, לא תוכל עוד לברך, דלא הוי עובר לעשייתן. אלא שתמה על כך שמאחר ואינה רוצה לצאת יד"ח בהדלקת הנר הראשון (הגאז), חשיב שפיר עובר לעשייתן, וכמבואר להדיא בראבי"ה (סי' קצט), וכ"ש דהכא הוי המשך ההדלקה, וכל שלא גמר את המצוה רשאי לברך, ועיין בשו"ת מהרי"ל (סי' נג) בדין ב' וג' בעלי בתים שמדליקים בבית א' וכולם מברכים, שכתב ליישב המנהג, שבכל תוס' אורה, יש שלום בית ושמחה יתרה. ע"ש. ועיין בב"י ובשו"ע. ועכ"פ אין לפקפק בזה. וכן אנו נוהגים להדליק תחלה את החשמל, ואח"כ

השבולי הלקט ראה מזה שלא מקבלים את השבת בהדלקת נרות. עיין ודו"ק. [ובעצם קושייתו, י"ל שרק לאחר סיום הברכה וההדלקה, מקבלים את השבת, ועיין בדברי מרן בב"י הנז' בסי' הקודם באות א. ודו"ק]. ואף מר אביו שציין לדברי השבולי הלקט בשו"ת יבי"א (חלק ב חאור"ח סי' טז סוף אות א), לא עלתה על דעתו להוכיח מזה שהמברך לאחר מכן, הוי ברכה לבטלה. ואף למטוניה דמר, הרי המנהג לשים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, ובכה"ג כתב הרמ"א דחשיב עובר לעשייתן, ולפ"ז י"ל שאף השבולי הלקט יודה דבכה"ג ליכא חשש ברכה לבטלה.

ומ"ש שם בילקוט יוסף להעיר מהדין של עשית שהיתה דלוקה ועומדת שצריך לכבותה, ולחזור ולהדליקה (א"ה. כמבואר ברמ"א בסי' רסג סעיף ד), ומוכח מזה דלא אמרינן הכא

(יא) **והנה** מהר"א מאני זצ"ל בספר זכרונות אליהו (מע' נ אות ו) כתב וז"ל, להדליק נר בגאז (נפט) שיצא מחדש, לכבוד שבת. עיין שמו משה (סי' ג) שהתיר. ומ"מ אני נוהג להדליק נר בז' פתילות בשמן זית, ואצלו סמוך לו הגאז, לפי שאורו חשוב הרבה. וגם אני מצוה שהאשה תדליק השמן זית בברכה, ואח"כ אשה אחרת, מדלקת הגאז, לפי שהיא (הראשונה) קבלה שבת עליה, ואם תדליק הגאז קודם, כבר נפטרה מהדלקת הנר, כיון שיש אור, ואינה יכולה לברך. זהו הנלפק"ד. עכ"ל. ובשו"ת יבי"א (חלק ב חאור"ח סי' טז אות יד) הוכיח מזה דאיהו סבר שיש לברך תחלה ואח"כ להדליק, דאם סבר שיש לברך לבסוף, פשיטא שאין שום חשש אם תדליק הגאז קודם, שהרי כל הנרות

מברכת ומדלקת נרות, אולם נקוט מיהא דפשיטא ליה להגאון ז"ל שמברכות ואח"כ מדליקות. ע"כ. (ומ"ש היב"א בסוף דבריו שאין לחוש בזה שהגאון דולק, משום שאפשר לברך על תוס' אורה, הוא פלא, שהרי כתב להדיא בשו"ע הנ"ל שאין לברך על תוס' אורה. ושור"ר בספר חזו"ע שבת א' עמוד רטז שנראה בדבריו שהבין בדברי קודשו שהטעם שלא הדליקו בביתו את הגאון קודם לכן, משום שאין לברך על תוס' אורה. ע"ש).

אולם לפי מ"ש בס"י הקודם שהמנהג היה לקבל את השבת בהדלקת נרות שבת ניחא, וזאת בהקדים מה שהביא בשו"ת יין הטוב (ס' ט עמוד טל) את מה שמצא בכ"י של אחיו בעל מח"ס עצי היער, דאיהו ראה בהיותו בחברון בכ"י של מהר"א מאני זצ"ל, שבשנת תרל"ח שאל ממנו רבינו מוהרי"ח זצ"ל על מנהג עיה"ק בברכה דנרות שבת, אם הוא כמ"ש מור"ם, או בע"א, ואיך הוא מנהג אנשי ביתו. והשיב לו ע"ז וז"ל: בכאן לא יש מנהג קבוע לנשים בזה, אמנם רובם נוהגים כמ"ש החס"ל ס' רסג. ע"ש. (א"ה. החסד לאלפים כתב דבנרות שבת נוהגים לברך אחר ההדלקה ובנרות יו"ט קודם הדלקה). אמנם אנשי ביתי נוהגים לומר ברוך אתה ה', ומתחילים להדליק, וכשאומרת שבת, מנחת הפתילה מידה בנחת. עכ"ל. וכתב ע"ז הרב יין הטוב, דהנה ידוע דצדיק מעיקרו מרבני בבל, ונראה שאנשי ביתו הם מאותם שנהגו להדליק כשהם מברכים, אלא דחש למה שחש עמיתו מוהר"ר אלישע דנגור (שניהם תלמידי רבה"ג הגהמ"ח זכחי צדק), דאסור לעסוק גם במלאכה

קלה בשעת הברכה, ובפרט בעת הזכירם את ה' [א"ה. עיין בדברי קודשו בספר גדולות אלישע המובא לקמן באות יב], על כן הנהיג אותם לומר שלוש תיבות הראשונות של הברכה קודם הדלקה. ע"כ. (הובא בשו"ת יב"א חלק ב חאו"ח סי' טז אות יז). ומבואר מזה שבביתו נהגו לקבל את השבת בהדלקת נרות, וכדי לצאת יד"ח דעת מרן השו"ע שסבר שיש לברך לפני ההדלקה, כדי שיהא "עובר לעשייתו", נהגו בביתו לומר ברוך אתה ה', ומתחילים להדליק, וכשאומרת שבת, מנחת הפתילה מידה בנחת. [א"ה. וכיו"ב כתבו בתשובות הגאונים שערי תשובה (סי' צא) בשם רב האי גאון, הובא בס"י הקודם באות א. ע"ש]. ומעתה מאחר והיה צריך להפסיק באמצע הברכה, לא רצה לעשות הפסקה גדולה, ולפיכך הניח את הדלקת הגאון לאחר מכן ע"י אשה אחרת. וע"כ למימר הכי, דלמטונייה דמר אמאי הוצרך לתת את הדלקת הגאון לאשה אחרת, בו בזמן שאשתו הרבנית היתה יכולה להדליק בעצמה את הגאון, שהרי הכל נחשב להדלקה אחת, אלא ע"כ למימר כמ"ש שהיו נוהגים לקבל את השבת בעת הברכה על ההדלקה, ולפיכך לאחר שסיימה את הברכה, נאסרה עליה להדליק עוד את הגאון, ואם היתה מחכה באמצע הברכה עד לסיום הגאון, איכא ביה הפסקה גדולה. וזה ברור. ומעתה אין מקום לומר דאיהו היה מורה לברך לפני ההדלקה, שהרי לאחר סיום הברכה שאז מקבלים את השבת, אין מקום לעשיית מלאכה, ובכלל זה הדלקת נרות שבת. ולפ"ז ניחא מה שתמה על דבריו בשו"ת יב"א (חלק י חאו"ח סי' כא סוף אות ז בהערה). עיין ודו"ק.⁹

⁹ הגריי"ח זצ"ל בספר מקבציאל (שנה ב' פרשת נח הלכה יד) כתב, יש קצת נשים פה עירנו יע"א מנהגם להתחיל בברכה בנר אחרון, וקודם שיאמרו תיבת "להדליק" וכו', מסיימים ההדלקה וזורקים הפתילה ומשלימים הברכה, ואומרים אלו

דברי הרב גדולות אלישע שופכים אור בסוגיא זו

אבל מי שנהג כדעת הג"ה, לא יזוז ממנהגו. ע"כ. וחזינן מיניה דאף דאיהו נקיט בדעת מרן השו"ע שיש לברך לפני ההדלקה, ושכן ראוי לנהוג מצד המעלה של עובר לעשייתו, מ"מ סבר שמי שנהג כדעת הרמ"א, לא יזוז ממנהגו, והטעם הוא פשוט וברור, כי אין כאן חשש לברכה לבטלה, שהרי הרמ"א כתב שאם משימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, זה מקרי עובר לעשייה. זאת ועוד שבס"ק יג הביא להלכה את דברי האחרונים שאם שכחה לברך בזמן ההדלקה, יכולה לברך אח"כ, וע"כ למימר שסבר שזו מצוה מתמשכת, ועכ"פ ע"י פריסת הידים. [א"ה. וכיו"ב כתב בספר תורת שבת סוף סק"ט]. ומעתה מאחר והעידו מרנן ורבנן שהמנהג אצל בני ספרד לברך לאחר ההדלקה, ועל צבאם מרן החיד"א, שפיר יש לקיים את המנהג אף לדעתו. (וכן העיר מזה הגרי"ח סופר שליט"א בכ"ד).

ועוד למדנו מדבריו שאף דאיהו נקיט שיש לברך קודם ההדלקה, מ"מ סבר שיש לקבל את השבת בהדלקה, ואף שיש לפקפק בראיתו (מדברי השו"ע), מ"מ נראה מדבריו שזה היה מנהג פשוט שמקבלים את השבת בהדלקה, ומעתה אף מי שנהג היום לברך לפני ההדלקה, מ"מ למה לא יחוש למה שנהגו לקבל את השבת

יב) **צופה** הייתי לרב העיר בגדאד הגאון רבי אלישע נסים דנגור זצ"ל מ"ש בספרו גדולות אלישע (ס"ק יז) דברים כדורבנות השופכים אור בסוגיא זו, וזתכ"ד: מרן השו"ע למד בדעת בה"ג שקבלת שבת היא בהדלקה ולא בברכה, ולפיכך פסק (בסעיף י) שאחר שבירכו והדליקו משליכות הפתילה לארץ. הילכך אנן דגררינן בתר פסקי מרן ז"ל, לא חיישינן לסברת מהר"י וייל זצ"ל המובא ברמ"א, שסבר בדעת בה"ג שמקבלים את השבת בברכה, ולפיכך הצריך לברך לאחר ההדלקה. דפשיטא דעדיף טפי לברך עובר לעשייתו, כמו בשאר מצוות. אולם מי שנהג כסברת הרמ"א הנ"ל, יעשה כמנהגו. אלא מה שנוהגים בעירינו פה בגדאד יע"א מקצת בני אדם שמתחילין לברך ולהדליק ביחד, וגומרים ההדלקה עם סיום הברכה, נראה שדעתם לצאת ידי כל הדעות, ואף להסוברים דבברכה תלייה קבלת שבת, כיון שמסיים הברכה עם גמר ההדלקה שפיר דמי. אבל לענ"ד נראה דזה התיקון יש בו גריעותא, כיון דבשעה שמברכין עסוקים בהדלקת הנרות, אין מכוונין דעתם על הברכה, ואסור לעסוק בשעת הברכה בשום דבר. ע"כ נראה דהבא לנהוג בתחילה, ינהוג כסברת מרן ז"ל, ועל צד היותר טוב שיתנה בתחילה שאינו מקבל עליו שבת עד סוף ההדלקה, ואפילו תנאי בלב סגי,

הנשים שמורה אחד כך הורה להם לעשות (א"ה. לפי המבואר בפנים יוצא שהמורה שהורה כן, הינו מהר"א מאני זצ"ל שהיה בתחילה מיושבי העיר בגדאד, אלא דאיכא קצת שינוי בזה, שהתם כתוב כשאומרת שבת, מנחת הפתילה מידה, ולא כמו שכתב כאן במקבציאל, שזורקים וקודם שיאמרו תיבת "להדליק" וכו', מסיימים ההדלקה וזורקים הפתילה ומשלימים הברכה). ודבר זה לא מצאתיו בשום פוסק, וגם לא ידעתי טעמו של המורה הנז' בזה וכו'. ולכן אין לנו אלא מנהג אשר נתפשט "בכל המקומות" שתדליק ותסיים כל ההדלקה ואח"כ תברך, ורק תשים ידיה לפני הנר שלא תהנה מאורו עד סיום הברכה כולה, או תסגור עיניה דעדיף טפי. ע"ש.

בהדלקה, ובפרט שאף מרן השו"ע חשש לדבריו בסי' תרעט. (בסי' הקודם התבאר פרט זה בארוכה). ואעיקרא אם היה רואה הרב הנז' שר"י מבעלי התוס' ועוד גדולים, הבינו בדעת בה"ג שמקבילים את השבת בברכת ההדלקה, היה מקבל בסבר פנים יפות את דעת הרמ"א, שהרי י"ל דאף מרן השו"ע, אם היה רואה את מה שלמדו הגדולים הנ"ל בדעת בה"ג, יתכן מאוד דאף איהו היה חושש לדבריהם. ומה שנראה מדברי הרב גדולות אלישע שמנהג בגדאד אינו

ברור בזה (וע"ע בדברי שו"ת יין הטוב הנ"ל באות יא), מ"מ בזמן יותר מאוחר לאחר שהתפשט ספר בא"ח בעולם, ובפרט בעיר בגדאד, התקבל המנהג אצל הכלל לברך לאחר ההדלקה. וכמו שכתב הגרי"ח בספר מקבציאל (שנה ב' פרשת נח הלכה יד) שנתפשט המנהג "בכל המקומות" שלאחר שמסיימים את כל ההדלקה מברכים, אלא ששמים את הידים לפני הנר, כדי שלא להנות מאורו עד סיום הברכה כולה, או תסגור עיניה דעדיף טפי. ע"ש.

ענף ב

עוסק בביאור מ"ש הרמ"א שנוהגים לברך אחר ההדלקה, וכדי שיהא עובר לעשיתו, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה, ומשימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד.

משיב על תמיהת הרב פאר עין חיים בדברי הרמ"א

(יג) **ומלכד כל האמור, הרי כתב בשו"ת** מהר"י וייל (בחידושי דינים שבסוף הספר אות כט) וז"ל מקצת נשים נוהגים שמדליקים הנרות, ואח"כ משימים ידיהם פרושות נגד הנרות, ואז מברכין, ואח"כ מסלקים ידיהם. הא דפורשות ידיהם כי היכי דליהוי עובר לעשייתם, ולא רצו לברך קודם הדלקה, דא"כ קבלו השבת, ולא מצו תו לאדלוקי. עכ"ל. וז"ל הרמ"א בסי' רסג סעיף ה' יש מי שאומר שמברכין קודם ההדלקה, ויש מי שאומר שמברך אחר ההדלקה, שכדי שיהא עובר לעשיתו, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה, ומשימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, וזה מקרי עובר לעשייה. וכן המנהג. ע"כ. ולפ"ז יוצא דאף אם היה צד לומר שהדלקת נרות שבת, אינה מצוה נמשכת, מ"מ בזה

שמשימין את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, שפיר מקרי עובר לעשייה. ומה שתמה בספר פאר עין חיים (תשובה יד דף טו עמוד ד) על מ"ש הרמ"א שבוזה שמשימין את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, זה מקרי עובר לעשייה. דמה ענין ברכה אצל הנאת הראיה, וכי הנאת הראיה היא עיקר המצוה וכו', ותדע דהא סומא מדלקת את הנר ומברכת. ע"ש. (הובא בקצרה בשו"ת יבי"א חלק ט חאו"ח סי' כד אות ה). אולם אדרבא הראיה מסומא, היא ראיה לסתור, שהרי כתב המג"א (סק"ט) שהטעם שהסומא תברך, משום שהיא ג"כ נהנית מהאור, וכמ"ש בסי' סט לגבי ברכת המאורות, ושם אמרו הטעם שהסומא נהנה בזה שאחרים רואים ומצילים אותו שלא יפול. ע"ש. וכן הובא במחצית השקל. וכיו"ב העיר הגאון הנאמ"ן

שליט"א בקובץ ויען שמואל הנ"ל (עמוד קמז).
 ע"ש. ועכ"פ אף איהו הודה התם שדעת
 האחרונים היא שהדלקת נרות שבת, היא מצוה
 מתמשכת. ע"ש. וא"כ אף למטוניה דמר, דל
 מהכא העצה שכתב הרמ"א לשים את ידיה בפני
 הנר, מ"מ סוף סוף היא מצוה מתמשכת. ועכ"פ
 מדברי הרמ"א למדנו שאם משימין היד לפני
 הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין
 היד, זה מקרי עובר לעשיה, ואין כאן חשש
 ברכה לבטלה. ונמצא א"כ שהמנהג של עמ"י,
 הוא בר סמכא. וכן ראיתי בספר מגן אבות (סי'

רסג עמוד קצג) שכתב אודות מנהג בני מרוקו,
 שנהגו בזה כהרמ"א, שאין לחוש בזה לברכה
 לבטלה, וזאת מאחר שמשימין את היד לפני הנר
 אחר ההדלקה ומברכין, ובכה"ג כתב הרמ"א
 דחשיב עובר לעשייתו, וממילא אין בזה חשש
 של איסור ברכה לבטלה. ע"ש. גם בסדור תהילת
 יצחק (עמוד רפב הלכה ב) כתב דלא אשכחנא לשום
 פוסק שכותב שבכה"ג שנוהג כמ"ש הרמ"א
 דהוי ברכה לבטלה. ע"ש. (אולם לכאורה מדברי הרב
 פאר עץ חיים נראה שאף בכה"ג חושש לברכה לבטלה,
 אולם באות יג כתבתי להשיב על דבריו. ע"ש).

דברי הגרי"ח זצ"ל בספר מקבציאל מאירים את דברי הרמ"א ע"פ היסוד שזו מצוה מתמשכת

(יד) ושו"ר בס"ד להגרי"ח זצ"ל בספר
 מקבציאל שיצא מקרוב מכ"י (שנה
 ב' פרשת נח הלכה יד) שכתב שאף אם מברכים
 לאחר ההדלקה, מקרי שפיר "עובר לעשייתו"
 יען כי נרות שבת (דולקים) [מדליקים] אותם קודם
 חשכה, אשר בעת ההדלקה אין הנאה כל כך
 מאורן, וא"כ בעת ההדלקה עדיין לא קיימנו
 המצוה, ואין המצוה מתקיימת כי אם עד הלילה,
 שאז צריכין אנחנו לאורן ונהנים מהם, ועל זמן
 הלילה שצריכין לאורה, אנחנו אומרים בברכה
 "אשר קדשנו במצותיו, וצונו להדליק נר של
 שבת", שאם לא הניח בה שמן שמגיע עד
 הלילה, הוי ברכה לבטלה, ולא קיים המצוה.
 נמצא עיקר המצוה הוא בלילה. וא"כ השתא
 בזמן הברכה שעדיין לא חשכה, ולא נתקיימה
 עדיין המצוה, שפיר הוי "עובר לעשייתו", מפני
 שבאותו זמן אם כבו מאליהן, או אם כבה אותן
 בידים, הרי זה לא קיים את המצוה, וא"כ שפיר
 יחול לשון הברכה על העתיד, והוי שפיר "עובר
 לעשייתו". כן נ"ל בס"ד, ועם כל זה נהגו הנשים
 ליפוי כח לשים היד בפני הנר, וכבר כתבתי

דסגירת העינים עדיף טפי, וכן ראוי לנהוג, וכן
 אנכי מורה בסיעתא דשמיא. עכ"ל. [א"ה. מ"ש
 דאם כבו מאליהן, או אם כבה אותן בידים, הרי
 זה לא קיים את המצוה, הוא כמ"ש בשו"ת
 דמשק אליעזר הנז' לעיל באות ג]. הנה דברי
 הרב זצ"ל נותנים אור לכל דברי הרמ"א, והיינו
 שיסוד הדברים מתחיל מזה שמעיקרא אין כאן
 חשש של ברכה לבטלה, משום שזו מצוה
 מתמשכת, ויתרה מזו שעיקר המצוה מתקיימת
 בעתיד, ומעתה שפיר נקרא עובר לעשייתו, ומה
 שיעץ הרמ"א לשים היד בפני הנר, הוא לרווחא
 דמילתא. [א"ה. ומצאתי סיוע לדברי הגרי"ח
 זצ"ל, ממה שהביא ר"ת בספר הישר בחלק
 השו"ת (סי' מז אות ו) בשם אחד הגדולים שאין
 לברך על הדלקת נרות שבת, משום שאין
 הדלקתה גמר מצותה, שהרי אינה אלא להאיר
 בלילה. ע"ש. והוא כפי דברי הגרי"ח זצ"ל, ואף
 שבסי' מח אות ו ר"ת פליג עליה, וס"ל שיש
 לברך על ההדלקה, משום שכעת הוא גמר
 מצותה, דאיכא ביה שלום בית. ע"ש. מ"מ אף
 איהו יודה שעיקר המצוה היא בעתיד בעת

הדברים למי שאמרם.

ולפי דברי הגרי"ח הנ"ל, תתישב התמיהה של הרב מנוחת אהבה (חלק א פרק ד הערה 16) על מ"ש הרמ"א שנוהגים לברך לאחר ההדלקה, וכדי שיהא עובר לעשיתו, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה, ומשימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד. שהרי עיקר המצוה היא בהדלקה, דהא אין מצוה ליהנות מאור הנר בשבת וכו', ומעתה אם מברכים לאחר ההדלקה, הו"א ברכה לבטלה, משום שמברכים לאחר גמר המצוה. ע"ש. אולם לפי מאי דחדית לן הגרי"ח זצ"ל, הדברים הם כמין חומר, והיינו דמ"ש הרמ"א שנהגו הנשים לשים היד בפני הנר, הוא ליפוי כח בעלמא, משום שמצות הדלקת נרות שבת היא מצוה מתמשכת, וממילא אין שום בעיה לברך לאחר ההדלקה, אלא שלרווחא דמילתא נהגו הנשים לשים היד בפני הנר, כדי שיהא ניכר טפי לעובר לעשיה. ולפי מאי דהתברר לן מדעת הפוסקים שסברו בפשיטות שמצות הדלקת נרות שבת היא מצוה מתמשכת, ביאור זה מקבל משנה תוקף.

ובעצם מאי דפשיטא ליה להרב מנוחת אהבה שעיקר המצוה היא בהדלקה ולא בהנאה לאורה, נעלם מיניה מה שהאריך בשו"ע הגר"ז בקו' אחרון (אות ג) להוכיח היפך מזה. ע"ש. וכן דעת רבים וטובים שזו מצוה מתמשכת, וכפי שהובאו כאן בתשובתנו. וכיו"ב כתב להשיב על דבריו הגאון הנאמ"ן שליט"א בקובץ ויען שמואל הנ"ל בעמוד קמז. ע"ש. [ועכ"פ אף למטוניה דמר הרי המנהג לשים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, ובכה"ג כתב הרמ"א דמקרי עובר לעשייתו. וממילא אין בזה חשש ברכה לבטלה].

שיגיע חשכה, אלא שסבר שכבר בעת ההדלקה נגמרת המצוה, משום דאיכא ביה שלום בית, ושפיר דמי לברך עליה, עיין ודו"ק].

הרי לפנינו שהגרי"ח זצ"ל לא הורה לכלל לברך לאחר ההדלקה, עד אשר התברר לו שאין כאן דורא של ברכה לבטלה. דחס ליה לרבנו יוסף חיים זצ"ל להורות הוראה שיש בה חשש ברכה לבטלה לדעת מרן השו"ע שקיבלנו הוראותיו. ומעתה ותשקוט הארץ! ואם לא התגלה כ"י של ספר מקבציאל, רק כדי להאיר את עינינו במאור ההלכה של מאור ברכת נרות שבת, דיינו! ושו"ר לידידי הרה"ג רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א בקונ' שם יוסף צפנת פענח (אות טו) הנדפס בסוף ספר באור פני מלך חיים, שהשבח השביח את התגלות ספר מקבציאל הנותן אור להלכה זו.

וכאן המקום להזכיר את מ"ש מרן החיד"א זצ"ל בספר שם הגדולים (מע' ספרים ערך אגודה אות טז) וז"ל, וזה הכלל למעיין בדורות אלו, כי מלאה הארץ ספרי רבוותא בתראי, וכמעט לא הניחו מקום, ואם יעיין בדברי הראשונים והמחברים הקדמונים ובחידושי הראשונים אשר בחסד עליון נדפסו מהם בדורות אלו, ודאי על הרוב ימצא די השיב לפלפולי ודיני האחרונים, ובאמת שצריכה רב חיפוש מחיפוש בדברי הראשונים, והן הן גופי תורה, טובה ציפורנן של ראשונים, ובמאמר קדישין הוו זהירים וכו'. ועוד זאת יתירה כל מעיין ישתדל לשאוב ממקור המעיין, ובעיניו יראה סוגיית הש"ס והראשונים בפירושיהם וחידושיהם ופסקיהם, ואז ילך בטח בדברי האחרונים, מאחר כי עמד על שרשן של דברים, והנה אחז בקרנות ודרך תבונות. עכ"ל. ונאים

יישוב תמידית המהר"ם שיק

טו) ודנה בשו"ת מהר"ם שיק (סי' קיט) העיר על שיטת הרמ"א שסבר שיש לברך לאחר ההדלקה, ממאי דאמרינן בפסחים (ז:) כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, חוץ מטבילה, ואמאי לא קאמר נמי חוץ מהדלקת נרות שבת, ומ"ש הרמ"א דאם משימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, זה מקרי עובר לעשייה, הוא דוחק. ע"כ. [ועיין מ"ש בפרט זה בשו"ת יבי"א חלק ב חאו"ח סי' טז אות ב]. אולם לפי האמור ניחא, שמאחר והדלקת הנרות היא מצוה מתמשכת, ועיקר המצוה היא בהמשך, אין ענין לומר חוץ מהדלקת נרות שבת, משום שהיא מצוה השונה מכל המצוות. אולם עדיין צ"ע בזה שהרי אף מצות תפילין וציצית הם מצוות מתמשכות, ואפ"ה לכתחלה מברכים לפני המצוה, וא"כ הוה לחז"ל למימר חוץ מהדלקת הנר, ומחזורתא כמ"ש הרמ"א דאם משימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, זה מקרי עובר לעשייה. ושור"ר שכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי (חאו"ח סי' יט, הנדפס בסוף כרך ב מהדורת שנת תרצ"ז). ע"ש. אולם עדיין צ"ע בזה שהרי דעת ר"י מבעלי התוס' ועוד שיש לברך לאחר ההדלקה, ולא הזכירו את התנאי של שימת הידים, וצריך לומר שמאחר ולדידהו מקבלים את השבת בברכת ההדלקה, ולפ"ז איכא איסור לברך לפני ההדלקה, ממילא לא שייך למימר חוץ מהדלקת הנר, כי לא הוציאו חז"ל את טבילת הגר, רק משום שהיה אפשר לברך, אלא שמחמת סיבה צדדית שעדיין לא נכנס תחת כנפי השכינה, אמרו שלא לברך לפני כן, אולם היכא שהברכה גורמת לאסור לבצע את הפעולה, אין

צורך לאפוקי זאת, שהרי זה בגדר מופקע ועומד. וע"ע היטב במה שכתב בספר תורת חיים סופר (סק"כ). ודו"ק. וע"ע מה שתירץ בזה הגאון הנאמ"ן שליט"א בקובץ ויען שמואל הנ"ל בעמוד קלז.

ג) מה שתמה עוד המהר"ם שיק ממאי דאמרו בפסחים (ז:) דלבער כו"ע לא פליגי דלהבא משמע, וכל מצוה שאנו מברכים עליה לאחר עשייה, או באמצע עשייה, מברכין בעל, וא"כ הא דכתב בשו"ע שמברכין "להדליק" על כרחך דס"ל שמברכין קודם הדלקה, אבל אנו שנוהגים לברך אח"כ, ומברכין להדליק בלמ"ד, קשה טובא. ע"כ. [ועיין מ"ש בפרט זה בשו"ת יבי"א שם]. הנה בדברי הגרי"ח בספר מקבציאל הנ"ל מבואר יישוב לקושיא זו, שכתב וז"ל, וא"כ השתא בזמן הברכה שעדיין לא חשכה, ולא נתקיימה עדיין המצוה, שפיר הוי עובר לעשייתן, מפני שבאותו זמן אם כבו מאלהן, או אם כבה אותן בידים, הרי זה לא קיים את המצוה, "וא"כ שפיר יחול לשון הברכה על העתיד", והוי שפיר עובר לעשייתן. ע"כ. ודו"ק. ויש לחזק את הדברים ממאי דקיי"ל שיכול לברך על התפילין בשעה שמונחים עליו, אם שכח לברך עליהם קודם לכן, והרי נוסח הברכה הוא "להניח תפילין", ולא על הנחת תפילין, וש"מ שכל שהמצוה נמשכת, שפיר שייך למימר ע"ז לישנא דלהניח תפילין, ומינה דאף לגבי הדלקת נרות, שהיא מצוה מתמשכת, שפיר איכא למימר ע"ז לישנא "להדליק". עיין ודו"ק. ושור"ר שכ"כ בשו"ת תורת יקותיאל (חאו"ח סי' ס"א). ע"ש. ותאזני שמחה. וע"ע מ"ש בזה בספר תורת שבת (סק"ט).

מיישב את דעת מרן החיד"א

היתה שאין ללכת אחר מנהגים רק היכא שהתפשטו לפני קבלת הוראות מרן (עיי' בשו"ת ברכת יהודה חלק א חיו"ד סי' ו. ודו"ק), וכאן נראה שהוא מנהג שהתפשט לאחר קבלת הוראות מרן, מ"מ שאני הכא שאינו אלא חומרא (לחוש למ"ד שמקבלים את השבת בהדלקת נרות, וכפי שמרן גופיה חשש לדבריו בסי' תרעט (וע"ע מ"ש בזה לקמן בסי' הבא). וע"ע מ"ש בזה בהערה 8. ודו"ק. וחשש ברכה לבטלה ליכא בזה, וכפי שהתבאר לעיל באורך. וע"פ האמור מ"ש בשו"ת יבי"א החדש (שם בסוף ציון 14) להעיר על מ"ש בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יח הלכה ג), שאשה שנהגה לברך אחר ההדלקה, תמשיך במנהגה. ע"ש. דאיהו קאי כשיטתיה במבוא לחלק ב (די"ג ע"ב) שאף מנהג חדש לאחר קבלת הוראות מרן השו"ע, מקיימין ליה, והעיר ע"ד שאנן נקטינן שרק במנהג קדום, תפסינן כוותיה, אולם לפי האמור ניחא הוראה זו אף למאי דנקטינן שרק במנהג קדום, תפסינן כוותיה. עיי' ודו"ק.

וידוע דאנן קיבלנו הוראות מרן החיד"א, וכמו שהארכתי בזה בשו"ת ברכת יהודה (חלק ד חאה"ע סי' ה) מפי סופרים ומפי ספרים. ע"ש. ומי לנו גדול כמרן החיד"א אשר הדוק במשנת מרן השו"ע, ואפ"ה פסק הכא לברך לאחר ההדלקה, וש"מ דלית ביה שום חשש כלל ועיקר. וכן העיר מזה הגאון רבי רפאל כדיר צבאן ע"ה במכתב שהובא בירחון אור תורה (כסלו תשע"ג סי' כז אות ג). ע"ש.

ביאור דברי הרב יפה ל"ב

שהעיקר לברך קודם ההדלקה, דאם תברך אח"כ, צ"ל "על הדלקת נר של שבת" ולא

טז) וע"פ כל האמור ניחא מאי דכתב מרן החיד"א בספר מחב"ר (סי' רסג אות ה) דתסיגי לן להחמיר לברך אחר ההדלקה בשבת, ולא ביו"ט, ונראה מזה שתפס עיקר לדינא שיש לברך לאחר ההדלקה, ובשו"ת יבי"א (חלק ב חאו"ח סי' טז אות יג, וחלק ט חאו"ח סי' כד סוף אות ה בהערה) תמה עליו, שאין זו חומרא אלא קולא, להכניס עצמנו במשעול הכרמים ולהקל באיסור ברכה לבטלה. ע"ש. ולפי האמור ניחא, שהרי כתב הרמ"א שאם משימה את היד לפני הנר, חשיב עובר לעשייתו, וממילא אין בזה חשש ברכה לבטלה. ובפרט שהוכחנו מפוסקים רבים שזו מצוה נמשכת, ומעתה שפיר קאמר דתסיגי לן להחמיר לברך אחר ההדלקה בשבת, משום שבזה יוצאים יד"ח לדעת הסוברים שמקבלים שבת בהדלקה. ובפרט שדעת רבו מהר"י נבון זצ"ל שיש לברך על המזוזה אף היכא ששכח לברך בעת קביעותה, הובא לעיל באות ב, ומזה יש ללמוד שהדלקת נרות שבת חשיבא מצוה מתמשכת. וכ"כ להדיא אב"ד ירושלים רבי יצחק בואינו זצ"ל שחי לפני הפר"ח בספר שלחן מלכים (אות ו) שאם שכחה לברך על ההדלקה, יכולה לברך כל זמן שלא חשכה. ע"ש. ומבואר מזה שסבר שהדלקת נרות שבת היא מצוה נמשכת.

וכפי הנראה שמרן החיד"א ראה שכך נוהגות אף הנשים הספרדיות לברך לאחר ההדלקה, ולפיכך נטה לפסוק כן. ואף שדעתו

יז) **והגר"י** פלאגי זצ"ל בספר יפה ללב (חלק ו אות א, ובדפו"ח חלק ג אות כח) כתב

שפקפק בדברי הרב שכנה"ג שכתב שאם שכחה לברך על ההדלקה, שיכולה לברך כל זמן האיסור, וסבר שאף קודם זמן האיסור, אסור לברך (הובא לעיל באות ד), מ"מ שאני הכא שמשימה את היד לפני הנר, דחשיב עובר לעשייתו וכו"ל. ובעצם מה שהעלה הרב יפה ללב שהעיקר לברך קודם ההדלקה, יש להעיר ממאי דמבואר בדברי מר אביו בספר חיים לראש (דף ל ע"ב), ובדברי אחיו הגדול רבי אברהם בספר אברהם אזכור (מע' ש אות טז) [וכמ"ש בספר שד"ח במע' זיין (כלל א בא"ד וחקר) שרבי אברהם הוא אחיו הגדול של רבי יצחק הנ"ל], שמנהגם היה לברך לאחר ההדלקה, ושור"ר שכן העירו מזה בהגהות חוקר לב (נדפס בספר יפה ללב החדש). ובעיקר דבריו יש להעיר, שקרוב לודאי שאם היה רואה שגדולי עולם מדורות קודמים סברו שמקבלים את השבת בעת הברכה, וכפי שהובאו בסי' הקודם באות א, לא היה כותב כן.

אין חישש ברכה לבטלה כשמברכים לאחר ההדלקה

קמה). וע"ע בדברי רבי אברהם כלפון זצ"ל מגדולי רבני טריפולי בדורו של החיד"א בספר לקט הקציר (סי' כ אות לד). ודו"ק. וכן העיד בשו"ת תפארת יוסף (סי' ס) ששמע מהנשים הזקנות שבאו מטריפולי ושאר עדות המזרח שנהגו לברך לאחר ההדלקה. [וכן נהגו בבית הורי אשתי שבאו מהעיר חלאב. וכפי שפסק רב הקהילה מהר"ש לניאדו זצ"ל בספר שלחן המלך (נדפס בארם צובה בשנת תרפ"ג, וכעת נדפס מחדש ע"י מכון הכתב) בחלק ב (סי' ה אות י) כהרמ"א עפ"ד החיד"א. ע"ש. וכן העיד רבי אברהם חמוי זצ"ל על העיר חלאב בספרו בית הבחירה (דיני הדלקת הנר דיו"ט אות ט). וכן העיד מרן רבנו עזרא עטיה

"להדליק". ואם משום דאם חברך קודם, קבלה לשבת, בתר כוונה אזלינן, ודעתה היא שאינה מקבלת שבת עד אחר ההדלקה. ע"כ. [וכיו"ב כתב מהר"ם שיק, הובא לעיל באות יד]. ובשו"ת יבי"א (חלק ב חאו"ח סי' טז אות טו) כתב שדבריו היו לי למשיב נפש. אולם מלבד מ"ש הרמ"א דאם משימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, דזה מקרי עובר לעשייתו, מלבד זאת, כבר הבאנו לעיל (באות טו) את מ"ש הגרי"ח זצ"ל בספר מקבציאל הנ"ל וז"ל, וא"כ השתא בזמן הברכה שעדיין לא חשכה, ולא נתקיימה עדיין המצוה, שפיר הוי עובר לעשייתו, מפני שבאותו זמן אם כבו מאליהן, או אם כבה אותן בידים, הרי זה לא קיים את המצוה, "וא"כ שפיר יחול לשון הברכה על העתיד", והוי שפיר עובר לעשייתו. ע"כ. ודו"ק. ועכ"פ אף איהו (הרב יפה ללב) לא קאמר דאיכא בזה חשש של ברכה לבטלה, ואף

יח) ונהגה לפי הבירור יצא שרוב ככל יהדות ספרד נהגו לברך לאחר ההדלקה, וכן נהגו אבותי נשמתן עדן, ומראש צורים אראנו לרבי מסעוד רקח זצ"ל (המיוחס לסבא רבה של אם אבי מבית משפחת רקח) שחי בדור של מרן החיד"א, שמבואר בדבריו בספר מעשה רוקח בפרק ה מהלכות שבת הלכה א שכך היה המנהג בעיר טריפולי (עיר מולדת הורי ע"ה), לברך לאחר ההדלקה, וכפי שכתב הרמ"א. וכ"כ נכדו רבי יעקב רקח זצ"ל מגדולי רבני טריפולי (בעל מח"ס שלחן לחם הפנים ועוד) בספר פרסומי ניסא (בדיני סידור השולחן סעיף יג, דף לט ע"ב) שיש לברך לאחר ההדלקה. הובא בספר להדליק ולברך (ענף ו עמוד

זצ"ל, וכפי שהובא בספר פדה את אברהם מונסה (חלק א עמוד שיא).¹⁰ וע"ע בדברי שו"ת דברי שלום המובא לקמן בסמוך. ודו"ק. אולם

הגר"י שחיבר זצ"ל בשו"ת מכתבי ההלכה ס"ס עט העיד שמנהג חלאב לברך ואח"כ להדליק. וכן נהגו במרוקו, וכפי שהעיד בשו"ת שמש

¹⁰ כאן המקום להביא את מ"ש הגאון רבי אברהם עטיה שליט"א [א"ה. העירני ידידי רבי משה שבת שליט"א שנראה הכוונה לבנו של רבי יהושע עטיה זצ"ל] במכתב המובא בספר קול דודי על ההגדה (עמוד כג) וז"ל, בדבר אשר שאלני היכי הוה עובדא עם רב רבנן מורנו ורבנן הגאון הרב עזרא עטיה זצוק"ל ראש ישיבת פורת יוסף, בנדון ברכת הדלקת הנרות בערב שבת קודש, האם מלפניה או מלאחריה. בבית הורי נהגו קודם להדליק, ואחר כך לברך, ואני עדיין היה תחילת דרכי בישיבה, ושמעתי שיעור מאלף שקודם כל צריך לברך ואחר כך להדליק, ואם חדליק ואחר כך יברך, הרי שברכתו לבטלה. [א"ה. ללא ספק שמוסר השיעור מר ניהו מרן פאר הדור הגאון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל]. פניתי לאימי זכרונה לברכה, שתשנה, והשיבה לי שאדבר עם אבא זצ"ל, וכל אשר יאמר לה היא תעשה. התביישתי להעיר למר אבי, כי הרי הוא תלמיד חכם, ובודאי יודע את ההלכה, אבל מאחר שכל כך השתכנעתי מהשיעור הנזכר, וכאמור "זה היה תחילת דרכי בישיבה שלא ידעתי את נתיבות ההלכה", אמרתי לאמי שאם היא לא תשנה, אני לא אענה אמן אחר ברכתה, מכיון שזה ברכה לבטלה, ועל ברכה לבטלה לא עונים אמן. והנה לתדהמתי קרא לי מרן ראש הישיבה, דבר שלגמרי היה נדיר, והייתי בלחץ עצום מי יודע מה, וראש הישיבה התחיל למנות לי תלמידי חכמים גדולים, [ושאלני] אם אני מכירם, ורק בודדים מהם ידעתי, ואחר כך שאל אותי על עצמו האם הוא תלמיד חכם, ועניתי באימה ופחד, בודאי שכן, ושאל אותי [על עצמו] האם הוא ראש הישיבה "יודע שלחן ערוך" ושוב עניתי בודאי, ואז אמר לי, "כל הגדולים שהזכרתי לך וכן אני, קודם כל מדליקים ואחר כך מברכים", והוסיף לומר לי "שגם אני אמשך בדרכי אבותי וכן אנהג". עכ"ל. והוסיף על זה שם הרב קול דודי הנ"ל וז"ל: וברור שכן היתה דעתו, כי ידוע ומפורסם, שמעולם, הרה"ג בן ציון אבא שאל זצוק"ל לא חלק על רבו הרה"ג עזרא עטיה זצוק"ל, והסיבה, ממה ששמע מרבו, שאם תלמיד חכם ענק בעומק העיון אומר דבר, וארבעים תלמידי חכמים שאינם מגיעים לעומק שלו, אומרים הפוך מדבריו, אנחנו פוסקים כהיחיד, ולא כמו הרוב, והוא הדין בנדון שלנו, שהרי מרן החיד"א שהוא היה גאון הגאונים, פסק שקודם כל להדליק ואחר כך לברך, מטעם שהוא ראה שאין כאן בית מיחוש של ברכה לבטלה, כי בכל רגע שיברך זה נקרא עובר לעשייתו וכו' [א"ה. וכבר הארכנו בפנים להוכיח שזה מצוה מתמשכת]. ולכן העדיף מרן החיד"א לחשוש שאולי האשה מקבלת שבת בברכה, ואם כן יהיה חילול שבת. [ומלבד שכן פסק החיד"א], גם רואים שמאות ואלפים של חכמים שהיו בכל קהילות הספרדים כך נהגו, והרי זה סימן שסברו כמרן החיד"א, וכיון שגם רוב מנין וגם רוב בנין של חכמים כך סוברים, אנו צריכים להמשיך את המנהג ולא לשנות, שכן נהגו כל הספרדים במשך הרבה דורות וכו', וגם אין הכרח שלפי מרן אם עוצמת עיניה ומברכת, לא מקרי עובר לעשייתו, ולא מצינו שחלק על הרמ"א בזה, ולא אשכחן לשום פוסק שכותב שבכחאי גוונא הוי ברכה לבטלה, ולא מקרי עובר לעשייתו. עכ"ל. [א"ה. ולפי"ז צ"ע במה שכתב בהקדמה לספר הליכות עולם שאף שהיו כמה מבני בבל מתרעמים על שאני פוסק נגד ספר בא"ח, החזיק בידי מורי הגאון ר' עזרא עטיה זצ"ל, ועודד אותי להמשיך להורות בהלכה כאשר עם לבבי. ע"ש]. וכן סיפר הגאון רבי בן ציון אבא שאל זצ"ל כמובא בספר רבינו האור לציון (עמוד 564) שכשדברו עם רבנו עזרא עטיה לשנות מנהג זה, ותברך לפני ההדלקה, ענה נחרצות, לא, קודם תדליק ואחר כך תברך. הובאו בספר להדליק ולברך (עמודים קמח-ט). ויש לציין עוד למה שסיפר לי ידידי רבי משה שבת שליט"א ממה ששמע מראש ישי' קול יעקב רבי יהודה עדס שליט"א, שחכם עובדיה היה אומר לאמי שהיא צריכה לשנות ממנהגה ולברך לפני ההדלקה, אולם מר אביו הגאון רבי יעקב זצ"ל לא הרשה לה לשנות מהמנהג. ע"כ שמעתי. והשתא חזינו שאף רבותיו של פאר הדור, וחביריו, כדוגמת הגר"ן, והגר"ש מזרחי, לא שינו את מנהגם בזה, ולא חששו בזה לברכה לבטלה. ושמעתי שגם ראש ישיבת פורת יוסף הגאון רבי שלום כהן שליט"א מורה ובא, שכל אשה תנהג בזה כפי מנהג אמא.

ומגן ח"ב (סי' עב אות א), וח"ג (או"ח סי' סג אות ח, וסי' עא). [ומה שציטט בספר ילקוט שמ"ש אות צג בשם שו"ת שמש ומגן חלק ד סי' לה דאשה חכמה שיש לה דעת לחזור ממנהגה ולברך קודם ההדלקה, הנה מה טוב חלקה ומה נעים גורלה, אבל אלו שקשה עליהן לשנות המנהג, ימשיכו במנהגן שהוא מנהג קדמון קודם שהופיע דברי מרן ז"ל. ע"כ. הנה זה המחבר ראה זאת בכ"י לפני שנדפס, אולם מאחר ושמע העורך מאחד מרבני מרוקו, שדברים אלו נכתבו לאחר שלחצו את הרב זצ"ל לכתוב כן, ודעתו האמיתית לא היתה כן, לפיכך השמיט את הקטע הזה. כך שמעתי מידידי הרה"ג רבי אליהו סעדון שליט"א. וע"ע מ"ש בפרט זה בשו"ת אשר חנן (חלק ט חאו"ח ס"ס ג ד"ה ואחר). ע"ש]. וכן העידו על הבבא סאלי שנהג כן, הובא בירחון אור תורה (כסלו תשע"ג ס"ס כז). והגרי"ח סופר שליט"א בספר מנוחת שלום (חלק ח סי' ז) ציין לעוד קהלות מעדות המזרח שנהגו כן. ע"ש.

[ושם ציין (בעמוד ריב) למ"ש בשו"ת מקוה המים שמנהג מרוקו לברך לאחר ההדלקה, אולם בספר אוצר שמעון (עמוד רל) ציין למ"ש בשו"ת מקוה המים (ח"ה חאו"ח סי' לג) שאחרי שנגלו דברי היביע אומר שהכריע ברוב גודלו לברך ואח"כ להדליק, מי יעזז לסתור דבריו, ומי כמוהו מורה. ע"כ. וכנראה שלאחר שראה את מ"ש ביבי"א, הדר ביה מזה]. ושנה פרקו בספר מאמר יעקב (סי' כב אות ב). והרב שם טוב גאגין זצ"ל בספר כתר שם טוב (חלק א עמוד קעו) מעיד שהמנהג לברך אחר ההדלקה. ע"ש. וכן מעיד הגאון בעל שו"ת ישכיל עבדי, וכמובא בספר זוכר ברית אבות בדיני שבת (סעיף ב). ע"ש. גם הגר"ש מזרחי זצ"ל בשו"ת דברי שלום (חלק ה עמוד תל סי' לח) כתב שהמנהג ברוב קהילות הספרדים להדליק ואח"כ לברך, ומסתברא שהוא מנהג קודם התפשטות דעת מרן,¹¹ ואין לשנות ממנהג הראשונים. ע"כ. וע"ע מה שציין בזה בספר להדליק ולברך (ענף ו אות ד). [כעת נדפס ספר

¹¹ וב"כ בספר ילקוט שמ"ש (אות צג) בשם הגר"ש משאש זצ"ל שהוא מנהג קדמון קודם שהופיע דברי מרן ז"ל. הובא בפנים באות יח. אולם מדברי הפוסקים נראה שהוא מנהג מאוחר, ועכ"פ ביהדות ספרד, וכן ראיתי להגאון הנאמן שליט"א בירחון אור תורה (כסלו תשע"ג סי' כח בהערה) שהעיר על דעת הה"כ שסבר שמנהג זה התפשט לפני קבלת הוראות מרן (שהרי כבר הוזכר בספר הנייר שהיה בזמן בעלי התוס'), דמה האות שנהגו כן בספרד לפני מרן? והרי כמה מנהגים נשתנו אצל הספרדים בדורות האחרונים ע"פ הקבלה, או ע"פ הרמ"א וכדומה. ע"כ. אלא דלקושטא דמילתא אף שנראה שהוא מנהג שהתפשט לאחר קבלת הוראות מרן, מ"מ הוא מנהג טוב, שהרי אינו אלא חומרא לצאת ידי חובת הפוסקים שסוברים שמקבלים את השבת אף בברכה. ומעיקרא הרי מרן החיד"א בשו"ת טוב עין (סימן יח אות נז) הביא להלכה את מה שנשאל בספר נשמת חיים (סימן ב) אודות מקום אחד שנהגו שאבי הבן בספר תורה מברך הגומל להצלת היולדת, והשיב דאף שמרן פסק להיפך, אין לבטל מנהגם, כיון דהשה"ג וב"ח ול"ח ומ"א העלו לברך. והגם כי אנו אין לנו אלא דברי מרן, במקום שנהגו כסברת הרבנים הנז' אין למחות בידם. ע"ש. וע"ע מ"ש בזה בשו"ת ברכת יהודה (חלק א חאו"ח סי' ח). ואף שמבואר בדברי החיד"א בספר ברכ"י (סי' תרנד סק"ד) דלא אזלינן בתר המנהג רק היכא שהתפשט לפני קבלת הוראות מרן (וכ"כ בשו"ת ברכת יהודה חלק א חיו"ד סי' ו. ע"ש), צריך לומר שאף שאין רוח חכמים נוחה מזה, מ"מ אין למחות בידם. ומעתה בנ"ד אף אי נימא שהמנהג התפשט לאחר קבלת הוראות מרן, מ"מ לא היה צריך למחות בידם, וק"ו שהדברים אמורים לגבי נ"ד שאינו אלא תוספת חומרא, ודררא דברכה לבטלה ליכא בזה, וכפי שהתבאר בפנים באורך.

מקבציאל להגרי"ח זצ"ל מתוך כ"י, ושם בשנה ב' (פרשת נח הלכה יד) כתב שאין לנו אלא מנהג אשר נתפשט "בכל המקומות" שתדליק ותסיים כל ההדלקה ואח"כ תברך, ורק תשים ידיה לפני הנר שלא תהנה מאורו עד סיום הברכה כולה, או תסגור עיניה דעדיף טפי. ע"ש. ומי לנו גדול מהגרי"ח זצ"ל שמעיד על המנהג שהתפשט כן "בכל המקומות". ותו לא מידין. ומה ששינה מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל הלכה זו, משום שראה שנכנסים בזה לחשש של ברכה לבטלה, וכמבואר בכל המקומות שעסק בנושא זה. והשתא לאחר שהתברר לן שאין בזה חשש של איסור ברכה לבטלה, משום דהויא מצוה מתמשכת, ועוד נימוקים, שפיר אפשר לאחוז במנהג אמותינו. ולפ"ז ניהא מה שתמה בשו"ת יבי"א (חלק י חאו"ח סי' כא אות ח) על הגרי"ח סופר שליט"א שהיאך כתב להחזיק במנהג אמותינו שברכו לאחר ההדלקה, בו בזמן שיש בו דררא דאיסורא בעון החמור של ברכה לבטלה. ע"ש. עיין ודו"ק. גם הגאון הנאמ"ן שליט"א כתב בריש ספר ברית כהונה (אות ג) שבמנהגים הגובלים בספק ברכות, כגון להדליק נרות בערב שבת לפני הברכה, שהדבר ברור שדעת הרמב"ם ומרן לברך לפני ההדלקה, דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, ואע"פ שנהגו בחו"ל כדברי הרמ"א [א"ה. וכמ"ש בספר ברית כהונה מע' ש אות ב], מ"מ בא"י יש לשנות המנהג ולברך לפני ההדלקה, משום סב"ל. ע"ש. ולפ"ז יוצא שלפי מה שהוכחנו שאין כאן חשש ברכה לבטלה, משום דהוי מצוה מתמשכת, שפיר יש לקיים את מנהג אבותינו, ובפרט שגם מרן החיד"א שהינו אדוק במשנת מרן השו"ע, סבר הכי. [ועיין עוד מ"ש

בזה בנו של הרב ברית כהונה בקוני' גאולי כהונה (בערך שבת אות ב) הנדפס בסוף הספר הנ"ל]. (ושו"ר שכן העיר מזה הה"כ בירחון אור תורה כסלו תשע"ג סי' כח עמוד רכה ע"ד הרב הנאמ"ן הנ"ל, שמאחר והתברר דליכא חשש של ברכה לבטלה, שפיר יש לחזור למנהג הקדום). וכן העלה בספר כה"ח, וכתב זאת לאחר שזכה לחונן את עפרה של ארץ ישראל, וכנודע. ויש להוסיף לכל הנ"ל, דאף מי שלבו נוקפו בזה, מ"מ הרי ידוע שדעת הגהות אשר"י בשם האו"ז, וספר ברכת אברהם, שלא אמרו בפסחים (ז:) כל המצות מברך עליהן, עובר לעשייתן, רק לכתחילה, הובאו בש"ך (יו"ד סי' יט אות ג). ע"ש. ודעת הפר"ח שאם מברך בתכ"ד למעשה, אף לשיטת הרמב"ם שפיר דמי לברך. ויש לצרף את הדעות הסוברים שאף במצות מזוזה ונרות חנוכה, נחשבים למצוה מתמשכת (הובאו לעיל באותיות ב-ג), וגם יש לצרף את דעת הרמ"ן זצ"ל בשו"ת שואל ונשאל (חלק ב חאו"ח סי' נח) שלמד בדעת השו"ע דאף איהו סבר שיש לברך לאחר ההדלקה, וכ"כ בשו"ת שמש ומגן (ח"ג חאו"ח סי' עא). ע"ש. [ועיין בשו"ת יבי"א חלק י חאו"ח סי' כא אות ו מ"ש להעיר בדברי קודשם]. ובפרט שהמנהג לשים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ולברך, ואחר כך לסלק את היד, ובכה"ג כתב הרמ"א דחשיב עובר לעשייתן, וא"כ איכא בזה כמה וכמה ספקות, וידוע מ"ש בשו"ת מכתם לדוד (סי' ג) דכל דאיכא תרי ספיקי, תו ליכא איסורא דלא תשא, לא ריחא ולא קיוהא, דס"ס מהני להתיר כל איסורין שבתורה, וגם זה כאחד מהם. ע"ש. הובא בספר הליכות עולם (חלק ח פרשת כי תבא בסוף הלכה י. עמוד רמב), ובשו"ת יבי"א (חלק י חיו"ד סי' ל), לגבי נדון הברכה על המזוזה לאחר

השמיט בספר נתיבי עם את דברי היב"א בנ"ד, היפך מה שנהג בשאר דוכתי. עיין ודו"ק. ומ"ש בזה בשו"ת אלישיב הכהן (חלק א סי' יב-טו), י"ל.

האם אחינו האשכנזים ינהגו בארצנו הקדושה כדעת מרן השו"ע

לרעיתו ובני ביתו לנהוג כדעת השו"ע לברך לפני ההדלקה. ע"ש. ולכאורה יש ללמוד מזה שאף אחינו האשכנזים עדיף שינהגו בזה כפשט השו"ע לברך לפני ההדלקה, ועכ"פ כאן באתריה דמרן הב"י. [וע"ע מ"ש בזה בשו"ת יבי"א (חלק ט חאו"ח סי' כד אות ו), ובמה שכתב הגאון הנאמ"ן שליט"א בריש ספר ברית כהונה (אות ג). ע"ש]. אולם כשביירתי אצל הרב הנז', ושאר נכדי הרב זצ"ל, התברר לי טעמו בזה, שמאחר ואיהו עסק בספר אבן האזל בתורתו של הרמב"ם, נהג בכמה וכמה דברים לחומרא על פי משנתו של הרמב"ם, ואף כאן ראה לנכון שאין בעיה לנהוג כדעת הרמב"ם לברך קודם ולהתנות שלא מקבלים את השבת רק בסיום ההדלקה. אולם לא הורה כן לאחרים, וכן נוהגים יוצאי חלציו שלא לברך קודם (וכפי שביירתי אצל יוצאי חלציו), ובכלל זה בעל מחבר הספר דרך עץ החיים הנ"ל, וכפי ששמעתי זאת מפיו ומאשתו. ולמעשה כל גדולי חכמי אשכנזים היושבים ראשונה במלכות ההוראה, מורים ונוהגים כדעת הרמ"א לברך לאחר ההדלקה. ולקושטא דמילתא מה שסבר בעל אבן האזל שלברך קודם, אינו אלא חומרא, הנה בסי' הקודם הבאנו בס"ד את דעת הסוברים שמקבלים את השבת בברכת ההדלקה, וגם הבאנו את הדעות הסוברים שלא מהני בזה תנאי, ולפיכך הורה מהר"י וייל והרמ"א שיש לברך לאחר ההדלקה, וכפי שביאר המג"א את דבריהם. ונמצא א"כ שהוראה זו היא חומרא דאתי לידי קולא (וההיפך

שנקבעה. ע"ש. ובפרט שכך היה המנהג כמעט בכל יהדות ספרד, וידוע שבמקום מנהג לא אמרין סב"ל. וע"פ כל האמור יובן אמאי

יט) חזי הוית להגאון יעב"ץ בסידורו שכתב בזה הלשון: כשמדליקין אחד האיש ואחד האשה, מברכין עובר לעשיין. ע"כ. ובשו"ת תורת יקותיאל (חאו"ח סי' סא) למד בדעתו דאיהו תפס עיקר שצריך לברך לפני ההדלקה. ע"ש. [וע"ע מ"ש בזה בשו"ת יבי"א (חלק ט חאו"ח סי' כד אות ה). ע"ש]. אולם לאחר הקידה, לא ראיתי שכתב שצריך להקדים את הברכה, אלא נראה כוונתו דאתא למימר שמאחר והרמ"א גופיה הביא שתי דעות בזה, וכתב אליבא דהסוברים שיש לברך לאחר ההדלקה, שכדי שיהא עובר לעשיתו, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה, ומשימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין, ואחר כך מסלקין היד, וזה מקרי עובר לעשייה. ע"כ. ע"ז קאמר שבכל דרך אשר ינהג האדם, היא טובה, אך בתנאי שיקפיד שיהיה עובר לעשייתו. ושוב נדפס סידור רבי יעקב מעמדין ב' כרכים, ע"י הרב יוסף שלום הלוי וינפלד שליט"א, ושם בעמוד תרז בהערה 5 העיר על דברי היעב"ץ בזה"ל ברמ"א הביא פלוגתא אי יברך קודם הדלקה או לאחריה. ע"כ. ודו"ק. וע"פ האמור ניחא אמאי לא העיר מזה בספרו מו"ק על דעת הרמ"א. עיין ודו"ק. ומעיקרא היאך אפשר שהיעב"ץ יחלוק על מנהגם המושרש מדור קדמון, ולא יכתוב רמז מזה.

ומה שהעיד הרב ידעאל מלצר שליט"א בספר דרך עץ החיים (כרך ב עמוד 472) על סבו הגאון הגדול רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שצוה

הוא הנכון שאותם שנהגו לברך קודם, החמירו על עצמם והתחילו לברך לאחר ההדלקה כדי לחוש לדעת הסוברים שמקבלים את השבת בברכת הדלקת הנרות, וכדמוכח מהפוסקים הנז' בתשובה הנוכחית ובתשובה הקודמת. ולגבי חשש של ברכה לבטלה, כבר ביארנו לעיל מפי סופרים ומפי ספרים שאין בזה שום חשש כלל ועיקר), ועכ"פ זו הוראת שעה, ולמעשה אף אחד מאחינו האשכנזים לא נוהג כן, ובכלל זה אף יוצאי חלציו.

וא"ת דסמי בידיהו לעשות תנאי שאינה מקבלת שבת כלל בהדלקת הנרות, והתנאי יועיל אף אחר הברכה וההדלקה, ואף שכתב בספר קצות השלחן (סי' עד בבדי השלחן אות יד) שבענין שיהיה התנאי במקום צורך, אין לך צורך גדול מזה, לנהוג כדעת כל גדולי הפוסקים, שיש לברך עובר לעשייתו. וכן העיר מזה בספר חזו"ע שבת א' (עמוד קעה). אולם לאחר שהתברר לן בס"ד שאין בזה חשש ברכה לבטלה, ממילא אין בזה צורך גדול, ולפ"ז חייבים הם לנהוג כפי מנהג רבותיהם ואבותיהם. (ולגבי הענין של תנאי, עיין מ"ש בזה בס' הקודם).

ומה שציין בספר טבעת המלך (פרק ה עמוד קט) למ"ש מהר"ש שניידר בשו"ת דברי שלמה (חלק ג סי' שטו עמוד ריב) שהביא את מש"כ בזה בשו"ת יבי"א (חלק ב סי' טז), והורה לשואל (אשכנזי), שנראה שיש לברך קודם ההדלקה. ע"ש. אולם המעיין בכל המקורות של בעל דברי שלמה, יחזה שהם דיברו אודות האיש (אשכנזי), שעליו לברך קודם, משום שאינו מקבל שבת בהדלקה (ובכלל זה גם מה שציין לשו"ת יבי"א שם באות י), ואינו ענין למ"ש הרמ"א שאשה המדליקה צריכה לברך לאחר ההדלקה. (והכי דייק לישניה דהרב דברי שלמה שכתב להשיב לרב השואל

בלשון זכר וז"ל, מ"ש אי ייש לך" לברך קודם, או אחר הדלקת הנר, כבר פליגי ביה, ונראה דיש לברך קודם ההדלקה, אך טוב להתנות "שאינך" מקבל השבת בהדלקה. עכ"ל. ודו"ק. ומעיקרא אם היתה השאלה על אשה, מה המקום לשאלה אצל אחינו האשכנזים שנוהגים מדורות קודמים לברך לאחר ההדלקה, אולם לגבי האיש דפליגי ביה הפוסקים כיצד לנהוג, שאל הרב השואל כיצד יש לנהוג בזה. וזה ברור). [א"ה. ובעצם מה שהעלה שהאיש יברך קודם ההדלקה, כ"כ גם רבי יעקב רקח זצ"ל בספר פרסומי ניסא (בדיני סידור השולחן סעיף יג, דף לט ע"ב) שיש לברך קודם ההדלקה. הובא בספר להדליק ולברך (ענף ו עמוד קמה). ע"ש. ואף שבספר בני ציון ליכטמן (סי' רסג ס"ק יח) כתב שאף האיש המדליק נרות שבת, עליו לקבל את השבת בהדלקה. ע"ש. ולפ"ז אף באיש המדליק נרות שבת, עליו לברך לאחר ההדלקה, מ"מ מאחר ודבריו הם נגד דעת גדולי הפוסקים, וכפי שכתב איהו גופיה התם, לפיכך שפיר יש להורות לאיש המדליק לברך לפני ההדלקה].

ומה שכתב שם בטבעת המלך, שכן העלה בשו"ת שערי ציון (חלק א ס"ס ט) שגם האשכנזים אם ירצו לשנות מנהגם ולנהוג לברך קודם ההדלקה, רשאים. הנה עיינתי בדברי קודשו של הרב שערי ציון וראיתי שהביא את מ"ש בדינין והלכות למהר"י וייל שיצא מכ"י ע"י הר"י בוקסבוים, הובא בספר הזכרון ע"ש הגר"ח שמואלביץ זצ"ל. וז"ל "או יעשו הברכה טרם ידליקו והוי כדין וכשורה". עכ"ל. [א"ה. וכן הובא בשו"ת יבי"א חלק י חאו"ח סי' כא אות ח]. וע"פ דבריו העלה שגם האשכנזים אם ירצו לשנות מנהגם ולנהוג לברך קודם ההדלקה, רשאים. ע"ש. אולם לאחר הקידה, הדבר תמוה

קבלו השבת, ולא מצו תו לאדלוקי" חזינן מיניה היפך מ"ש בדינין והלכות למהר"י וייל הנ"ל, "או יעשו הברכה טרם ידליקו והוי כדין וכשורה". וללא ספק שיש לסמוך על שו"ת מהר"י וייל הנדפס מזמן קדמון, ועבר מיד ליד מדורי דורות, ולא נסמוך על כ"י שהתגלו בזמן האחרון, שלא הורק מיד ליד, וכבר נודע מ"ש החזו"א אודות ספרים שיוצאים מתוך כ"י.

שהרי בשו"ת מהר"י וייל (בחידושי דינים שבסוף הספר אות כט) כתב וז"ל מקצת נשים נוהגים שמדליקים הנרות ואח"כ משימים ידיהם פרושות נגד הנרות, ואז מברכין, ואח"כ מסלקים ידיהם. הא דפורשות ידיהם כי היכי דליהוי עובר לעשייתם, "ולא רצו לברך קודם הדלקה, דא"כ קבלו השבת, ולא מצו תו לאדלוקי". עכ"ל. וממ"ש "ולא רצו לברך קודם הדלקה, דא"כ

ענף ג

עוסק בבירור הענין האם יש חיוב לחזור למנהג אמותינו

שאין בזה אלא חומרא לצאת ידי חובת כל השיטות. ואין בזה חשש לשינוי מהמנהג, חדא שמעיקרא כן היה המנהג, ועוד דאכתי רבים וטובים עדיין נשארו עם המנהג הקדום, וכפי דעת הבא"ח והאור לציון. [ובספר גדולות אלישע (סי' רסג ס"ק יז) כתב שהעיקר כפשט לשון השו"ע שיש לברך לפני ההדלקה, ואפ"ה סיים שמי שנהג כדעת הרמ"א לברך לאחר ההדלקה, לא יזוז ממנהגו. עיין ודו"ק]. ויש לציין את מ"ש הגאון חקרי לב בתשובה שהובאה בשו"ת סמיכה לחיים (סי' ד ד"ה ובר) דאם ראינו המנהג להתיר, ובאנו לומר שידעו בו חכמי הדור ולא מיחו, אף שרבו הפוסקים לאסור, אין לנו לדון אלא שלא נגלו להם כל דעות האוסרים, וחשבו שרבו המתירין, וכל כי האי הו"ל מנהג בטעות דאינו מנהג, כ"ש בזמנינו שזכינו בימינו שנדפסו תורתן של ראשונים, שדורות שלפנינו לא זכו בזה. ע"כ. וי"ל יסוד זה אף לגבי נ"ד. עיין ודו"ק.

כ) וּלְעֵנֵינוּ מעשה הסכימו החברים שאין חשש ברכה לבטלה למי שמברכת לאחר ההדלקה, והשתא נפל ספיקא בבי מדרשא, האם כעת שהתברר לן לאחר המחי"ר ששינוי המנהג, לא היה מכוון, האם צריכים לעורר את הקהל לחזור למנהג אמותינו, או לאו: יש שטענו דאיכא חיוב להחזיר עטרה ליושנה, ובפרט שהתברר לן שיש שבח במנהג זה לצאת ידי חובת הפוסקים שלמדו בדעת הבה"ג שמקבילים את השבת בברכה (וגם את שיטות הפוסקים דלא מהני תנאי) [הובאו בסי' הקודם באות א], וי"ל שאף מרן השו"ע אי הוה חזי לדברי הפוסקים הנ"ל, היה שש ושמח לקראתם, ועכ"פ שפיר דמי להחמיר בזה, ואין בזה שום מגרעה, שהרי הוכחנו מפי סופרים ומפי ספרים שאין בזה שום דררא דברכה לבטלה, משום דהויא מצוה מתמשכת. וע"פ האמור ניחא אמאי מרן החיד"א ועוד גדולים לא העירו שמנהג זה הוא נגד דעת מרן שקבלנו הוראותיו, והאי טעמא

וכן מבואר מדברי הגר"ח סופר שליט"א בכ"ד. וכ"כ בספר מגן אבות (סי' רסג). ע"ש. [ומ"ש שם כי המברכות לפני ההדלקה, לדעת הסוברים דלא מהני תנאי לדעת הבה"ג, ממילא הברכה היא ברכה לבטלה, וכמ"ש בספר ערוך השלחן (סי' רסג הלכה טז) ע"פ דעת הכל בו המובא בב"י, הנה אף שלפי הבנת הב"י בדבריו איהו קאי על מי שלא מקבלת כלל את השבת בהדלקה אף לאחר סיום הדלקת כל הנרות, וממילא מתברר שהברכה היא ברכה לבטלה, אך מי שמקבלת את השבת בתום ההדלקה, י"ל דשפיר דמי לדעת הכל בו אף לברך לפני ההדלקה. מ"מ לפי מה שביארנו בסי' הקודם באות א בדעת הכל בו דאיהו סבר שבזמן הברכה מקבלים את השבת, לפ"ז שפיר י"ל שאם עושה תנאי ואינה מקבלת את השבת בעת שמברכת, דהויא ברכה לבטלה. עיין ודו"ק].

ועיני בספר עלי הדס (פרק ו הלכה ג) מ"ש לחזק את מנהג אמותינו, וכן העלה בשו"ת אשר חנן (חלק ט חאו"ח סי' ג). גם הרב שמעון

כהן שליט"א בירחון אור תורה (אב תשע"ב עמוד תתרל) לאחר שהעלה שאין שום חשש במה שנהגו אמותינו לברך לאחר ההדלקה, כתב בזה"ל, ולולי שהוריתי בצעירותי לרעיתי לברך קודם ההדלקה בהשפעת הוראת מרן הגרע"י (שליט"א), לא הייתי משנה המנהג, והייתי מורה לה לברך אחר ההדלקה כמנהג אמותינו מאז ומעולם, "ואשרי שיאחז צדיק דרכו, ויחזיר עטרת מנהגנו ליושנה" ותל"מ. עכ"ל. (ושם כתב שאין בזה של לא תתגודדו, משום שנעשה בצנעה. ע"ש). וע"ע מ"ש בזה בירחון הנ"ל (כסלו תשע"ג סי' כח). ע"ש. גם הרב ראובן יששכר ניסן שליט"א (מחבר הקונ' יראת ההוראה הנדפס בסוף ספר מקבצאל) העלה באורך וברוחב בספר "להדליק ולברך" דאיכא חיוב לחזור למנהג אמותינו שנהגו לברך לאחר ההדלקה.¹² וע"ש בהסכמת הגר"י הלל שליט"א מ"ש בזה.

ולעומתם יש שטענו שמאחר וכבר השתנה המנהג בהרבה מקומות ומברכים לפני ההדלקה, אפשר שיש להשאיר את המנהג

¹² **אולם** יש להעיר ולהאיר בכמה דברים שראיתי תוך כדי עיוני בספר הנ"ל, ראשית מה שנקט (בענף ד) שהדלקת נרות שבת, היא מצוה נמשכת, וציין שם לעוד פוסקים רבים ונכבדים שלא הובאו בתשובתנו, הסוברים כן, דפח"ח, אולם מ"ש שם (באות א) להוכיח מדעת שבולי הלקט דאיהו סובר שאם מברכים לאחר ההדלקה, הוי ברכה לבטלה, דחינו זאת לעיל באות י. ע"ש. גם מ"ש שם שכן דעת ספר האור זרוע (חלק ב סי' רנו עמוד ס, הוצאת מכון ירושלים) שהעתיק את דברי הר"ש מפלייזא וז"ל, על הדלקת נר שבת יש לברך על הראשונה וכו', וכן נכון לעשות, ולא להדליק כמה נרות ולברך אחרי כן, דעם הראשונה יצתה ידי מצות הדלקה, ואין זה עובר לעשייתו. ע"כ. יש לדחות כנ"ל, שאף שאין בזה חשש ברכה לבטלה, מ"מ לכתחלה בעינן שיהיה עובר לעשייתו. ומעתה אין צורך למ"ש שם באות י שאפ"ה אין לחוש לסב"ל מחמת שיטות הרבנים שבולי הלקט והאור זרוע הנ"ל, וזאת ע"פ דעת הגר"ח זצ"ל בשו"ת ר"פ (ח"ג סי' ז) שאין לחוש לסב"ל מחמת דעות שלא הובאו בשו"ע. עיין ודו"ק. [ומדברי הרבה פוסקים מוכח שבבל אופן אמרינן סב"ל, ודלא כמ"ש בשו"ת ר"פ הנ"ל, לא עת האסוף]. ומה שציין שם (באות ח) לדברי הרב חקר הלכה, עיין לעיל באות ט מ"ש להעיר ע"ד. ומה שציין עוד שם לספר פאר עץ חיים, עיין לעיל באותיות ח וי"ג מ"ש להעיר ע"ד.

ומה שתפס עיקר (בענף ה) בדעת מרן השו"ע דאף איהו סבר שיש לברך לאחר ההדלקה. ע"ש. לפענ"ד נראה שהפשט לא יופשט בדעת מרן השו"ע שיש לברך לפני ההדלקה, וע"כ למימר הכי שהרי בב"י הבין בדעת בה"ג שקבלת שבת היא בסוף ההדלקה, ומעתה מה מקום לברכה לאחר ההדלקה, אתמהא! ושו"ר שכן העיר מזה הגאון הנאמ"ן שליט"א

לראות את הדברים בפנים. וע"ע בדברי הרב משה כהן שליט"א בירחון אור תורה (כסלו תשע"ג ס"ס כז). ע"ש. ודו"ק.

ולענין מעשה הכרעה בדבר זה, מסורה לידי גדולי הדור, אולם נראה שת"ח שלמד סוגיא זו, ורואה לנכון לחזור למנהג אמותינו, אין מזניחין בידו, כי סוף סוף אינו אלא חומרא לחוש לדעת הפוסקים שלמדו בדעת הבה"ג שמקבלים את השבת בברכה וכו"ל, וכן דרכם של ת"ח בכל פלוגתא לחוש לכתחלה לדעת המחמירים, והכא אם מברכים לאחר ההדלקה, יוצאים בזה יד"ח לדעת הסוברים שמקבלים את השבת בעת שמברכים על ההדלקה. והוראה הנכתבת ללומדי ספר, קילא טפי, וכמ"ש בספר הליכות עולם בהקדמה (עמוד ח) להשיב למי שטען שאין להורות לצבור נגד הוראות הבא"ח, משום שנראה הדבר תמוה לצבור להורות היפך דבריו, וזאת לאחר שהתפשטו הוראותיו בעם ישראל, דשאני מה שנכתב בספר, וכמ"ש בשו"ת שנות חיים (סי' קלו) שמה שנכתב בספר, לא חשיב נאמר לפני עם הארץ. ע"ש. (אולם הדבר צ"ב שהרי נודע שכל מה שנכתב בספר הליכות עולם, נמסרו בפני הקהל בשיעוריו הנפלאים).¹³

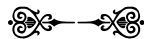
על כנו, שאף שהיסוד לשינוי המנהג, היה מחמת החרדה לחשש ברכה לבטלה, והתברר לן שאין בזה שום חשש, מ"מ סוף סוף הרי פשט לשון מרן השו"ע מורה שיש לברך לפני ההדלקה (וכמובן שאת השבת יקבלו מיד לאחר ההדלקה, וכפי שכתבנו בס"י הקודם), ואנן קיבלנו הוראותיו, א"כ שפיר יש להשאיר את המנהג על כנו. צא ולמד ממה ששמעתי מיד ידי הרה"ג רבי גדעון בן משה שליט"א בשם הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שמי שאין לה מנהג מבורר בענין זמן הברכה, יש להורות לה לברך תחלה, וזאת מאחר שכן הוא דעת מרן השו"ע שקבלנו הוראותיו, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יח הלכה ג) שאשה שנהגה לברך קודם ההדלקה, תמשיך במנהגה. ומי שאין לה מנהג בזה, טוב שתברך תחלה ואח"כ תדליק. ע"ש. [אולם יש לומר שאף האור לציון יודה לגבי מי שנהגו אבותיו לברך לאחר ההדלקה, ושינוי זאת בחושבם שיש בזה חשש ברכה לבטלה, וכעת התברר להו שאין בזה שום חשש כלל ועיקר, דשפיר דמי לחזור למנהג אבותיו]. ושמעתי שגם בקובץ "אליבא דהלכתא" העירו על אודות ההוראה של הרב ראובן יששכר ניסן שליט"א (כי בתחלה פירסם את דבריו בקובץ הנ"ל), ולא זכיתי

בהערות בשו"ת איש מצליח חלק א בסופו (ריש דף נו), ובירחון אור תורה (טבת תשנ"ב סי' מט בהערה 1). ע"ש. ובהיותי בזה רציתי להעיר אודות הספר "להדליק ולברך" הנ"ל, העוסק כולו בהערות במשנתו של מרן פאר הדור במה ששינה את המנהג שהיה בעם ישראל, להדליק ואח"כ לברך, אולם תועלת היתה אם היה אותו מחבר מביא קטעים מספרי מורנו, ונושא ונותן בדבריו, שבזה ללא ספק היה תועלת גדולה לעולם (והוא עולמם של ת"ח, וכפי שכותב בחידוש מהר"ם על הש"ס בהרבה מקומות, לישנא דמקשים העולם) פי עשרת מונים, ונראה הטעם שבחר בדרך זה, משום שחשש מפני הנך בריוני וכו', ולפיכך לא ציין בספרו לא את הכתובת דיליה, ולא את מספר הטלפון דיליה, כדי שלא ירדפוהו אנשים הנ"ל, ה' ירחם על הדור היתום הזה, שעושים את ההיפך ממה שלימדנו רבם של ישראל, שאסור לנביא לכבוש את נבואתו. ודי בהערה זו. [א"ה. ואנכי הצעיר רציתי לשלוח למחבר זה כמה הערות והארות על ספרו הנ"ל, אולם מאחר ולא השאיר לנו כתובות או מס' טלפון, לא יכולתי לעשות זאת, וחבל מאוד שהגענו למצב הזה].¹³ וכי"ב כתב בשו"ת תפלה למשה (חלק ד ס"ס כב) שאין להורות בפני הרבים לחמם רוטב קפוא בשבת במקום שהיס"ב,

איסור ברכה לבטלה, משום שהיא מצוה מתמשכת, ועוד טעמים, שפיר יכולה להמשיך במנהגה. והאמת והשלום אהבו.

פירות הנושרים: א. אם האיש מדליק נרות שבת, שאז אינו מקבל את השבת בהדלקה, עליו לברך לפני ההדלקה (התבאר באות יט). **ב.** ביו"ט יש לברך לפני ההדלקה (דעת החיד"א בספר מחב"ר הובא באות טז, וכן דעת הא"א, הובא באות ז. וע"ע מ"ש בזה בס' הבא באות ד). [וכ"כ הגאון הנאמ"ן שליט"א בקובץ ויען שמואל (חלק יט ריש סי' יז בהערה 2).

ומכל האמור למדנו שעכ"פ מי שנהגה לברך לאחר ההדלקה, דשפיר יכולה להמשיך במנהגה, והשתא אחרי הודיע א' אותנו את כל זאת, יוצא אפוא דמה שהסתפקנו בפתח דברינו, אודות אדם המבקש מאשתו לנהוג כפי הפסק של מורנו הגדול מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל שיש לברך ברכת להדליק נר של שבת לפני ההדלקה, אולם דא עקא שהיא מתעקשת לנהוג כפי מנהג בית הוריה שנהגו לברך לאחר ההדלקה, דהאם צריך למחות בה, כדי שלא תיכשל באיסור ברכה לבטלה. הנה לפי כל האמור, שהתברר לן בס"ד שאין בזה חשש

סימן ג

סיכום עיקרי הדברים שהתבארו בשני הסי' הקודמים (המשך להני"ל)

ככמה מרבתינו הראשונים שלמדו בדעת בה"ג, שמקבלים את השבת בשעת הברכה, ולפ"ז יש לברך לאחר ההדלקה. ולפי דעת הסוברים דאמרינן שאם מרן היה רואה את דעת הראשונים היה חוזר בו, יש מקום לומר שאף הכא אם מרן היה רואה דבריהם, הוה הדר ביה, ולפ"ז יש מקום להורות לברך לאחר ההדלקה, אולם לדעת הסוברים דלא אמרינן שאם מרן היה רואה את דעת הראשונים היה חוזר בו, אין מקום לברך לאחר ההדלקה, אולם מאחר ואינו אלא חומרא לצאת יד"ח המחמירים, שפיר יש

ומאחר וארכו לנו הדברים, ראיתי לנכון לכתוב בקצרה את יסוד הדברים שהתבארו בשני הסי' הקודמים, כדי להקל על הקורא, והיה הקצר אמיץ, וזה החלי בעזרת השם וישועתו:

נחלקו הקדמונים האם מקבלים שבת בהדלקה, ודעת בה"ג להחמיר בזה, ובשו"ע (סי' תרעט) גילה דעתו שיש לחוש לדבריו, ומרן הב"י הבין בדעתו שרק בסיום ההדלקה מקבלים את השבת, ולפי זה שפיר אפשר לברך לפני ההדלקה, אולם אשכחנא

משום שנראה הדבר תמוה לרבים, אף שמעיקר הדין הדבר מותר, ואפ"ה בספרו מנוחת אהבה (חלק ב פרק ו סעיף מח ובהערה 148) העתיק להלכה דין זה, וע"כ למימר דשאני מה שנכתב בספר, וכמ"ש בשו"ת שנות חיים הנ"ל. אולם לקושטא דמילתא לגבי אודות הנדון הנז' בשו"ת תפלה למשה הנ"ל, יש להעיר ממ"ש הש"ך ביו"ד סי' רמב (ס"ק יז) לבאר את מ"ש שם השו"ע שאסור להתיר דבר התמוה שנראה לרבים שהתיר את האיסור. דהוא דוקא אם מתיר בסתם,

מקום לברך לאחר ההדלקה.

אולם מורנו הגדול פאר הדור והדרו מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל טען שמאחר וכתב הרמב"ם (כפי"א מהלכות ברכות ה"ה וה"ו): העושה מצוה ולא בירך, אם המצוה עדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייתה, ואם דבר שעבר הוא, אינו מברך. עכ"ל. ומעתה מי שמדליק את הנרות, ולא בירך עליהם, שוב אינו רשאי לברך. וממילא אין מקום לחומרא זו, שהרי זו חומרא דאיתי לידי קולא. איברא לאחר העיון בדברי הפוסקים מצאנו דאינהו סברי שמצות נרות שבת, היא מצוה מתמשכת, ודינו כמ"ש שם הרמב"ם שאם נתעטף בציצית, או שלבש תפילין, או שישב בסוכה ולא בירך תחלה, חוזר ומברך אחר שנתעטף אקב"ו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש תפילין, להניח תפילין, וכן אחר שישב בסוכה, לישב בסוכה. "וכן כל כיוצא באלו". ולפ"ז שפיר יש מקום לחומרא זו. ובפרט שהמנהג לכסות את העינים, לאחר ההדלקה, ובכה"ג כתב הרמ"א דחשיב עובר לעשייתו. ומה שטען מורנו שאף לדעת הבה"ג מבואר בב"י בשם ספר שבולי הלקט, שלא מקבלים שבת בברכה, רק בהדלקה, הנה בהגלות נגלות דעת רבותינו הראשונים הנ"ל, קרוב לומר שאם מרן היה רואה את דבריהם הוה הדר ביה, וכנ"ל, ועכ"פ מי שחפץ לחוש לדעות אלו, שפיר יכול להחזיק בשיטה זו, ונודע מ"ש בספר כנה"ג (יו"ד סי' מד הגהות הב"י אות ח) שמרן הב"י הוא מיראי הוראה. ע"ש. הובא בספר יד מלאכי בכללי מוהריק"א (אות לו). וכ"כ בספר שער

המפקד (חלק א דף ק ע"ב) וז"ל, וכבר נודע שמרן ז"ל היה מיראי הוראה. ע"ש. ודו"ק. וללא ספק שזה היה הטעם של מנהג אמותינו שנהגו לברך לאחר ההדלקה.

ולענין מעשה הכרעה בדבר זה, מסורה לידי גדולי הדור, ועכ"פ מכל הנ"ל למדנו שיש לקבל את השבת בשעת ההדלקה, שעד כאן לא נחלקו הפוסקים כי אם לגבי מתי זמן הברכה, אך לעולם אינהו מסכימים שיש לקבל את השבת בהדלקה, ואולם לגבי אותם שלא נוהגים לקבל את השבת בהדלקה, אין מקום לכל הנדון בתשובתנו הכא, שמאחר ואינם מקבלים את השבת בהדלקה, מה הטעם לברך לאחר ההדלקה ולעבור על מ"ש חז"ל בפסחים (ז:): כל המצות מברך עליהן, עובר לעשייתו. ומאחר וגדולי עולם מעידים שהמנהג היה לקבל את השבת בהדלקת נרות (והיינו אף למ"ד שמברכים לאחר ההדלקה), עלינו להמשיך להחזיק במנהג זה, ובזה מרווחים את המעלה להכניס את השבת מוקדם ובמרגוע, ובלי חשש של ספק חילול שבת עד לרגע האחרון, שהרי את ההדלקה רגילים לעשות בזמן מוקדם. ועיני ראו ולא זר, שנשים שנוהגות לעשות מלאכה עד לשקיעה, הגיעו לידי מכשול של חילול שבת, ה' ירחם. ומעתה מצוה רבה להחזיר עטרה ליושנה, ולקבל את השבת בהדלקת נרות שבת. ובזכות ההתעוררות לשמירת שבת כדבעי, נזכה לגאולה בקרוב, וכמ"ש חז"ל (שבת קיח:): אמר רבי יוחנן משום רשב"י אלמלי משמרין ישראל שתי

אבל אם אומר להשוואל טעם בדבר, ומראה לו פנים, או שמביא ראיות מתוך הספר, מותר. ע"ש. וע"ע מה שצינתי בזה בשו"ת ברכת יהודה חלק ד בסוף מאמר שערי ציון.

שבתות "כהלכתן", מיד נגאלים. [ובמצפ"א
הביא גירסאות "שבת אחת" הובא בהגהות
וחדושים. וכן העיר מזה בספר מדות רשב"י
ובספרו שבחין דרשב"י עמוד יט]. ועוד אמרו
בשמות רבה (כה, מז) אם משמרים ישראל את
השבת "כראוי" אפילו יום א', בן דוד בא.

